

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav sociálních studií

Spolupráce sociálních pracovníků s romskou rodinou

Bakalářská Práce

Autor: Ester Zahálková
Studijní program: B7507 Sociální pedagogika (Prezenční)
Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na výchovnou práci v etopedických zařízeních
Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová Ph.D.
Oponent: Mgr. et Mgr. Radek Vorlíček, Ph.D.

Hradec Králové, 2021

Zadání bakalářské práce

Autor:	Ester Zahálková
Studium:	P17P0687
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika se zaměřením na výchovnou práci v etopedických zařízeních
Název bakalářské práce:	Pohled pracovníků v pomáhajících profesích na spolupráci s Romy
Název bakalářské práce AJ:	The view of people working in social sphere about the cooperation with Romany.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat problematikou spolupráce pomáhajících profesionálů a Romů. Práce má teoretickoempirický charakter. Jednotlivé kapitoly se budou zaměřovat na pomáhající profesionály v pomáhající profesi. Romy a jejich specifiky. Sociální práci s cílovou skupinou. Základním těžištěm práce je zaměření na proces spolupráce mezi komunitou a sociálními pracovníky. Výzkumné šetření bude realizované kvalitativní výzkumnou strategií. Použité metody v bakalářské práci budou analýza, syntéza, kvalitativní metody sběru dat a metody kvalitativní analýzy. Výzkumnou otázkou je spolupráce sociálních pracovníků s romskou komunitou.

ELICHOVÁ, Markéta. Sociální práce: aktuální otázky. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0080-4. HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, ed. „Romové,“ v osidlech sociálního vyloučení. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8. JAKOUBEK, Marek a Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, ed. Romové a cikáni - neznámí i známí: interdisciplinární pohled. Voznice: Leda, 2008. ISBN 978-80-7335-119-9. KAJANOVÁ, Alena. Sociální práce s romskou komunitou. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2017. ISBN 978-80-7394-661-6. KALEJA, Martin. Romové - otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7464-175-6.

Garantující pracoviště:	Katedra sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.
Oponent:	Mgr. et Mgr. Radek Vorlíček, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne:

Poděkování

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování vedoucí bakalářské práce Mgr. Gabriele Caltové Hepnarové Ph.D. za její cenné rady a vedení práce. Dále bych ráda poděkovala respondentům za jejich čas a ochotu, se kterou se mi věnovali.

Anotace

ZAHÁLKOVÁ, Ester. *Spolupráce sociálních pracovníků s romskou rodinou*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020, 60 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá tématem spolupráce sociálních pracovníků s Romy. Soustředí se konkrétně na sociální práci s rodinou. První část práce pokrývá sociální práci a její pojmový aparát obecně. Pojednává také o romské komunitě v České republice, vybraných aspektech práci s Romy a o odlišnostech této skupiny od majoritní společnosti. Poslední kapitola se věnuje sociální práci s rodinou, přičemž se opět zaměřuje na už zmíněné Romy. Výzkumná otázka, kterou se tato práce pokouší řešit, je tato: Jak sociální pracovníci hodnotí spolupráci s Romy při sociální práci s romskou rodinou? Výzkumná část práce je koncipovaná pomocí kvalitativní metody, konkrétně rozhovorů se sociálními pracovníky, kteří s cílovou skupinou, tedy romskou rodinou, pracují.

Klíčová slova: Rom, Sociální práce, spolupráce, sociální pracovník, sociální práce s rodinou

Annotation

ZAHÁLKOVÁ, Ester. Cooperation of social workers with Roma on casework with families. Hradec Králové: Faculty of education, University of Hradec Králové, 2020. 60 pp. Bachelor

Thesis The bachelor's thesis deals with the topic of cooperation of social workers with the Roma minority, focusing specifically on casework with families. The first part of the thesis deals with the question of social work and its conceptual apparatus in general. It also talks about the Roma community in the Czech Republic, discussing chosen aspects of work with them and their differences from the major society. The last chapter is dedicated to casework with families, mainly Roma families. The research question covered by this thesis is how do the social workers evaluate the cooperation with Romas during social work with the Roma family.

Keywords: Roma, casework, cooperation, casework with family.

Obsah

Úvod	8
1. Sociální práce	1
1.1 Sociální práce a sociální služby	1
1.2 Sociální pracovník, tvorba vztahu sociálního pracovníka s klientem	4
2. Romové	8
2.1 Romové, Romové v České republice	8
2.2 Romská rodina, vzdělávání Romů	12
2.3 Specifika práce s romským klientem.....	15
3. Sociální práce s rodinou, sociální práce s romskou rodinou	18
4. Výzkumné šetření.....	24
4.1 Cíl výzkumného šetření.....	24
4.2 Metoda sběru dat	26
4.3 Výzkumný vzorek respondentů.....	26
4.4 Analýza.....	27
1. Komunita.....	27
2. Přístup.....	28
3. Komunikace	30
4. Role sociálního pracovníka	31
5. Mentalita.....	35
6. Vzdělávání.....	36
7. Motivace.....	39
Závěry výzkumné části.....	44
Závěr.....	48
Zdroje	50
Přílohy	54

Úvod

Jedním z dlouhodobých problémů, které jsou aktuální v naší zemi, je vztah mezi romskou komunitou a majoritní společností. Statistiky uvádí, že vztah mezi nimi zaznamenal v posledních letech zlepšení, jde však o poněkud pozvolný proces. Navzdory tomuto pokroku je stále faktem, že ve společnosti koluje řada mýtů či polopravd ohledně této skupiny, což má častokrát za následek předsudky vůči Romům, které mohou vést až k diskriminaci, nebo k nějaké formě rasismu. Tyto předsudky se také týkají lidí, kteří pracují s romskou komunitou.

Autorka práce se ve svém okolí setkala s názorem vyjadřujícím přesvědčení, že jakákoliv práce s Romy je zbytečná, protože Romové se změnit nechtějí. Tento názor se opíral o tvrzení, že Romové neuznávají žádné autority, nerespektují pravidla a neprojevují žádnou osobní iniciativu. I tato tvrzení vedla autorku k zaměření této práce na reálné zkušenosti s Romy a na spolupráci s nimi. Konkrétní téma práce, které autorka zvolila, je spolupráce sociálních pracovníků s Romy při sociální práci s rodinou. K této volbě měla autorka důvod, kterým je snaha o potvrzení či vyvrácení domněnky, jež tvrdí, že s Romy nelze nijak pracovat a že snaha navázat spolupráci je pouze plýtvání časem. Na tuto cílovou skupinu se autorka zaměřila také z důvodu zkušenosti samotné autorky na školní praxi. Zde se setkala s romskými dětmi a měla možnost seznámit se s jejich rodinnými příběhy. Pár rodin se nacházelo v programu podpory rodiny na základě doporučení OSPODU. Tato forma sociální práce s rodinou probíhá hlavně v přirozeném prostředí Romů – tedy u nich doma. Domácí prostředí je příhodnější než jiná prostředí, jelikož v něm sociální pracovník může zaznamenat více podnětů ovlivňujících život Romů. Další důvod pro výběr tohoto tématu je vyloženě praktický, s náplní práce sociálního pracovníka se autorka setkávala již od dětství, jelikož oba její rodiče mají se zmíněným zaměstnáním mnoholeté zkušenosti. Náročnost získání kontaktů pro případný rozhovor je v této pandemií ovlivněné době samozřejmá, což bylo také jedním z kritérií, proč bylo zvoleno téma, u kterého si je autorka jista, že nebude problémem zajistit si dostatečný počet respondentů navzdory omezením, které přináší současná doba.

Vědecko-výzkumnou otázkou této práce je, jak hodnotí sociální pracovníci svoji spolupráci s romskou rodinou. Vědecko-výzkumným problémem práce je proces spolupráce mezi sociálními pracovníky a romskou rodinou. Autorka práce pracuje s domněnkou, se kterou se již několikrát setkala, například na praxích. Tato domněnka zní: S Romy se nedá spolupracovat protože o to nemají zájem. Pro tuto práci autorka s ohledem na fakt, že se jedná o práci pod

záštitou sociální pedagogiky, tuto domněnku pozměnila na : Dá se navázat spolupráce s romskou rodinou? A pokud ano, tak jakým způsobem?

Druhá domněnka, kterou se bude tato práce zabývat, je. Dá se navázat spolupráce s romskou rodinou v otázce vzdělávání? A pokud ano, tak jakým způsobem? V souladu s touto domněnkou se autorka pomocí zvolené výzkumné strategie pokusí zjistit na vybraném vzorku respondentů, jaké jsou jejich zkušenosti se spoluprací a zda mohou domněnku potvrdit či vyvrátit. Ve výzkumné části autorka práce pokládá těmto pracovníkům tyto hlavní výzkumné otázky: „Jak probíhá proces spolupráce mezi sociálním pracovníkem a romskou rodinou? Jak tuto spolupráci sociální pracovníci hodnotí?“ V teoretické části autorka definuje pojmy spojené se sociální prací a sociálními službami. Primárně se autorka opírá o publikace Oldřicha Matouška, který je významným odborníkem na toto téma. Následně se práce soustředí na Romy a specifiky práce s nimi. V této části se autorka odvolává na významné osobnosti, které se zabývají tématem Romů – například Lenka Gulová, Martin Kaleja, Ctibor Nečas, nebo na práci jedné z nejznámějších Romistek, kterou je socioložka, etnografka a fotografka Eva Davidová. Praktická část práce je koncipována v podobě polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníky a následných analýz těchto rozhovorů.

1. Sociální práce

Tato kapitola bude zaměřena na objasnění pojmů sociální práce, sociální služby, a na jejich ukotvení v našem právním systému. Ve druhé části této kapitoly se pak práce zaměří na osobnost sociálního pracovníka a vzájemný vztah sociálního pracovníka s klientem.

1.1 Sociální práce a sociální služby

Pokud mluvíme o sociální práci, je třeba si uvědomit, že neexistuje jedna souhrnná definice. Z tohoto důvodu budou v práci uvedeny pohledy několika odborníků.

Mühlpachr, autor sociologického slovníku ji definuje takto *"Sociální práci lze vymezit jako soubor činností, jejichž účelem je přímé a na člověka nebo na jeho rodinu bezprostředně působící úsilí k zachování celistvosti člověka, tj. úsilí o zachování vztahu ke společnosti, k nejbližším, ke vzdělání, k práci"*. (Mühlpachr, 2004, s.28) Tento autor sociální práci dělí do dvou částí. První část představuje sociální práci preventivní. Tento druh sociální práce má preventivní úlohu. Jde o to předcházet vzniku společensky nežádoucích situací a sociálně dysfunkčních sociálních procesů, o snahu zmírnit je nebo eliminovat. Do této kategorie řadíme sociálně výchovné působení, materiální pomoc, sociální služby klientům, atd. (Mühlpachr, 2004, s.27)

Sotoniaková definuje sociální práci takto: *„Sociální práce je soubor věcných a peněžních dávek a služeb včetně ústavní péče, které se poskytují občanům fakultativně, splňují-li požadavek sociální potřeby a naplňují-li definovanou sociální událost, avšak nemají nárok na nějakou dávku zabezpečení. Patří spolu se systémy státních podpor do systému sociálního zabezpečení."* (Sotoniaková, 2005, s.21). Poslední pohled na sociální práci a její začlenění, který zde bude uveden, bude pohled Navrátila. Navrátil uvádí, že sociální práce má velmi úzký vztah k sociologii, psychiatrii a psychologii. Svou volbu právě těchto disciplín staví na stejném zájmu všech těchto disciplín, tedy zájmu o člověka. Tvrdí, že sociologii a sociální práci spojuje jejich společný objekt zájmu. U obou disciplín je podle autora cílem porozumět lidem a jejich vzájemným interakcím. Rozdíl mezi nimi vidí v náplni práce jejich aktérů. Zatímco sociologova náplň práce spočívá převážně ve studiu faktů, pracovní náplň sociálního pracovníka spočívá v porozumění lidem nebo komunitám, na jehož základě utváří diagnózu. Podle této diagnózy poté zvolí vhodnou strategii poskytnutí služby. Stejně jako u sociologie i psychiatrie má se sociální práci společný zájem, a to konkrétně lidské osobní, sociální problémy klientů a jejich sociální

vztahy. Rozdíl mezi nimi je v kompetencích jejich pracovníků. Sociální pracovník slouží jako podpora, zatímco psychiatr zde zastupuje medicínské řešení těchto problémů.

Poslední disciplínou, kterou autor při porovnání zmiňuje je psychologie. Společným zájmem psychologie a sociální práce je snaha pochopit chování lidí. Pohled psychologie se však primárně zaměřuje na individuální pojetí jedince. Sociální práce naopak pracuje s chováním v rámci fungování sociálních interakcí. (Navrátil, 2001, s.22-23)

S pojmem sociální práce také souvisí pojem sociální služby. Sociální služby představují praktické využití sociální práce v praxi. Sociální služby se dají podle nabídky služeb rozdělit do tří hlavních skupin, které se nadále dělí do dalších podskupin.

První skupinu představuje sociální poradenství. Sociální poradenství se dále dá rozdělit na základní sociální poradenství a odborné sociální poradenství. Tyto dva druhy poradenství se odlišují tím, že základní poradenství je rámcem základních informací, které sociální pracovník má za povinnost poskytnout vždy. V případě odborného poradenství je poradenství zúženo na určitou oblast, např. manželská poradna, občanská poradna, aj.

Druhá část se týká služeb sociální péče. Tuto kategorii lze dále dělit na osobní asistenci, pečovatelskou službu, domovy pro seniory, denní stacionáře, chráněné bydlení, atd. Společným cílem uvedených podkategorií sociální péče je snaha v co největší míře zachovat soběstačnost jedince a podle jeho dispozic jej zapojit do společnosti. V případě, že klient je ve stavu, kdy je jeho soběstačnost omezena, poskytuje mu důstojné prostředí a potřebnou péči.

Třetí část sociálních služeb je zaměřena na služby sociální prevence. Klienty této služby představují jedinci ohrožení sociálním vyloučením, zapříčineným střetem se společností. Často jsou to lidé pocházející z dysfunkčních rodin. Lze sem zařadit azylové domy, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, krizová centra, noclehárny, domy na půl cesty, terénní služby, aj. Společným zájmem těchto zařízení je pomoc osobám v těžké životní situaci a současně ochrana společnosti před výskytem sociálně nebezpečných nebo nežádoucích sociálních jevů. (Tevasopo, online)

Sociální služby vycházejí ze zákona č. 108/2006 Sb. Sociální služby jsou poskytovány na základě smlouvy. Účastníci smlouvy, poskytovatel a příjemce služby, uzavírají po projednání podmínek smlouvu. Uzavření smlouvy je dobrovolné a smlouva je řízena občanským zákoníkem, aby byla dodržena rovnost účastníků právního vztahu. (zákon č.108/2006 sb. Zákon o sociálních službách, 2019 ,online)

Smlouva o poskytování sociálních služeb je nejdůležitější dokument v rámci spolupráce pro obě strany, poskytovatele i příjemce. Uzavření smlouvy má dvě podmínky. První z nich je, že k uzavření nelze nikoho nutit. Její uzavření je dobrovolné rozhodnutí. Druhou podmínkou je, že na obsahu a podmínkách smlouvy se musí oba subjekty shodnout.

Forma smlouvy může mít podle Matouška dvě podoby – buďto ústní, nebo písemnou. Též uvádí, že právě písemná forma smlouvy o poskytnutí sociálních služeb je pro mnoho poskytovatelů podmínkou pro poskytnutí těchto služeb. Podle Matouška by smlouva měla obsahovat údaje o rozsahu služby, časové dotace služby, druhu služby, platnosti služby a jiné údaje, vyplývající ze zákona o sociálních službách. (Matoušek, 2008, s.191). Podle Čámského by měla smlouva splňovat tyto zásady: *dobrovolnost, rovné postavení účastníků, jednoznačnost, transparentnost, oboustranná vymutitelnost, reflexi všech možností, které mohou v průběhu platnosti smlouvy mezi jejími účastníky nastat, trvání smluvního vztahu a možnost jeho ukončení nebo změn.* (Čámský, 2011, s.22)

Zákon též definuje, kdo spadá do cílové skupiny příjemců sociálních služeb. Cílovou skupinou jsou senioři, zdravotně hendikepovaní jedinci a jedinci, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením, vyžadující pomoc a podporu. Kritériem pro stanovení cílové skupiny uživatelů je také hledisko nepříznivé sociální situace. Čámský dělí uživatele sociálních služeb do několika kategorií: ohrožení vývoje dítěte, snížení soběstačnosti a sebeobsluhy v základních životních dovednostech, bezdomovectví, životní způsoby vedoucí ke konfliktu se společností. (Čámský,2011,s.79)

Mühlpachr definuje klienta jako osobu, která se nachází v péči sociálního pracovníka nebo do jeho péče teprve přichází. (Mühlpachr, 2004, s.33) Klientovi sociálních služeb musí být službou zajištěno dodržování základních lidských práv. Do těchto práv patří svoboda jedince a svoboda pohybu. Pokud bychom uvedli příklad právě na cílové skupině této práce, tedy Romech, patřilo by sem například odlišné pojetí uspořádání rodiny, bydlení, kulturních zvyklostí, aj. Stejně tak jako zákon definuje, kdo může využívat sociální služby, definuje také, kdo tyto služby může poskytovat. Podle zákona o sociálních službách lze za poskytovatele sociálních služeb označit jak fyzickou, tak právní osobu, která má na základě tohoto zákona právo tuto funkci zastávat. Za poskytovatele sociálních služeb tedy nelze označit rodinné příslušníky nebo asistenty.

Oprávnění k vykonávání činnosti je možné získat registrací služby na krajském úřadě. Pokud tuto funkci zastává fyzická či právnická osoba bez registrace, může být pokutována pokutou až 2 miliony korun. (Liberecký kraj, 2012, online)

Svou úlohu v poskytování sociálních služeb má také ministerstvo, kraj a obec. Ministerstvo je hlavní řídicí i kontrolní orgán v poskytování sociálních služeb. Při pohledu do statistiky sociálních služeb z roku 2018 lze vyčíst, že bylo k dispozici 3 447 zařízení, které využilo 76 073 klientů. Dále bylo 246 nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, 217 azylových domů, 64 nízkoprahových denních zařízení, 519 sociálních poraden, 37 domů na půl cesty, atd. (MPVS statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí, 2020, s.57)

1.2 Sociální pracovník, tvorba vztahu sociálního pracovníka s klientem

Na náplň sociálního pracovníka stejně jako na samotný pojem sociální práce je více pohledů. To platí také o vlastnostech a kompetencích, které by měl sociální pracovník splňovat.

Jaké by měl mít tedy schopnosti? Například podle Gulové by sociální pracovník měl mít znalosti napříč obory. Uvádí, že by měl mít znalosti z oboru etiky, filozofie, sociální politiky, teorií a metod sociální práce, praxe v terénu, sociální patologie atd. (Gulová, 2011, s.3) Kritériem pro toto povolání je také vzdělávání. Podle zákona musí sociální pracovník dosáhnout buďto vyššího odborného vzdělání v oboru sociální práce, nebo vysokoškolského vzdělání bakalářského nebo magisterského, a to v oborech sociální práce, sociální politika sociální pedagogika, sociální péče a speciální pedagogika. (Gulová, 2011, s.34) Kromě vzdělání jsou pro tuto práci důležité i hodnoty, které zastává sociální pracovník. Elichová představuje výsledky průzkumu, kdy byla sociálním pracovníkům položena otázka, jakou hodnotu považují ve své práci za nejpodstatnější. Na prvních třech pozicích se umístila empatie, odbornost a důvěryhodnost. Jako další důležité hodnoty sociální pracovníci uvedli vstřícnost, tolerantnost, otevřenost, čestnost, altruismus, lásku a dobro. (Elichová, 2017, s.50)

Pokud jde o pracovní náplň sociálních pracovníků, Matoušek uvádí, že do pracovní náplně sociálního pracovníka patří práce s klienty a jejich rodinou, s přirozenými i uměle vytvořenými skupinami, s organizacemi, s místní komunitou a spolupráce ve formě konzultace při navrhování některých vyhlášek a zákonů. (Matoušek, 2003, s. 13)

Pracovní náplň sociálního pracovníka úzce souvisí s nepříznivou sociální situací v rodině. Nepříznivou sociální situaci zákon definuje takto: „Nepříznivou sociální situací je oslabení

nebo ztráta schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, kvůli krizové sociální situaci, životním návykům a způsobu života vedoucího ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby nebo z jiných závažných důvodů. Je nutné řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením". (§ 3 písm. b) zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách)

Jednou z největších výzev pro sociálního pracovníka je navázat funkční pracovní vztah s klientem. Procesu pracovního vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem se bude věnovat následující část práce. Autorka práce bude vycházet primárně z publikace psychologa a psychoterapeuta Ivana Úlehly s názvem Umění pomáhat. Úlehla dělí proces práce s klientem do několika fází. Každá fáze má podle autora svůj specifický účel a zastoupení v procesu práce s klientem. Tyto fáze autor nazývá příprava, otevření, dojednání, průběh a ukončení. Podrobněji se těmito fázím bude autorka věnovat později. Velký důraz autor klade na rozhovor, pokládá ho za stěžejní nástroj práce sociálního pracovníka. Pomocí rozhovoru se sociální pracovník dozvídá potřebné informace k navázání funkční spolupráce s klientem. Autor ovšem také uvádí, jak důležitým krokem je vybrání užitečných informací z nepřeberného množství dat. (Úlehla, 2005, s.15)

Nyní již autorka podrobně představí jednotlivé fáze procesu. První je fáze přípravy. Kromě snahy o uspokojení požadavků klienta se v procesu objevuje též otázka kontroly příjemce služby. Důležitou otázkou je, do jaké míry má sociální pracovník kontrolovat svého klienta a jaký je rozdíl mezi pomocí a kontrolou. Úlehla uvádí, že obě složky jsou v procesu pomoci klientovi nezbytné a navzájem se doplňují. Prvním krokem je, jak již bylo zmíněno, vyslechnutí požadavku klienta. Druhým krokem je reakce sociálního pracovníka a vytvoření nabídky, vedoucí k naplnění požadavků klienta a posledním krokem je vzájemná dohoda a dojednání podoby a účelu poskytnuté služby. Pokud tato kritéria proces splňuje, jedná se o pomoc. Toto hledisko je zásadní, aby nedocházelo u sociálního pracovníka místo k pomoci k přebrání odpovědnosti za klienta. Po fázi přípravy, která zahrnuje i prvotní kontakt klienta a sociálního pracovníka, následuje fáze nazvaná otevření. Jde o otevření pracovního vztahu. Po fázi otevření procesu následuje samotná fáze dojednání. V této fázi je přesně definována nabídka pomoci sociálního pracovníka klientovi na základě klientových potřeb a požadavků. Na konci této fáze vzniká konkrétní oboustranně přijatelná zakázka. Zakázka musí obsahovat informace o tom, jaké oblasti se zakázka týká a jaký je cíl poskytnuté pomoci. Pokud jsou tyto cíle nesprávně určeny, mohou později představovat problém při spolupráci. (Úlehla, 2005, s.75)

Další fází je pak fáze samotného průběhu procesu, který se týká dosahování vytyčených cílů. Opět sem můžeme zařadit již zmíněné principy a pravidla práce s klientem. Znovu se zde vrací k myšlence zodpovědnosti klienta za vlastní průběh procesu i dosahování vytyčeného cíle. Sociální pracovník pouze předkládá možné návrhy řešení problému, zatímco na klientovi je výběr a zodpovědnost za svou volbu. Poslední fází je fáze ukončení procesu. V závěru procesu by si podle autora měl sociální pracovník i klient položit otázku, kde došlo ke změně, nebo co se od začátku procesu změnilo. K ukončení spolupráce může dojít na základě několika situací. Pokud si klient uvědomuje, že obdobný problém již zvládne vyřešit sám, pokud ví o možnosti funkčních strategií, které se dají použít, pokud ví, jak se zachovat v případě, že selže a pokud si uvědomuje, co mu pomohlo a dokáže to nezávisle na přítomnosti sociálního pracovníka – tváří v tvář problému zopakovat. (Úlehla, 2005, s.98)

Matoušek se při určování klíčových aspektů pro práci s klientem opírá o sedm principů sestavených Biestekem, které podle Matouška mohou vést k úspěšné praxi. První princip je princip individualizace. Tento princip hovoří o uznání kvality klienta jako člověka a potřebě individuálního přístupu bez předsudků a podléhání stereotypům. Druhý princip se týká vyjadřování pocitů. Sociální pracovník by měl akceptovat potřebu klienta vyjadřovat své emoce, a to i ty negativní. Třetí princip pojednává o empatii. Klient by měl mít pocit, že sociální pracovník s ním soucítí a chápe jeho i jeho situaci. Dalším důležitým principem je nehodnotící přístup. Sociální pracovník by neměl hodnotit klienta, ale může zhodnotit klientovo jednání či postoje. Klient by neměl mít pocit, že ho sociální pracovník za něco odsuzuje. Následuje princip sebeurčení. Tento princip se týká respektu k svobodné vůli klienta a jeho kompetentnosti činit rozhodnutí. Jak však Biestek dodává, sebeurčení klienta je limitováno právem, obecně platnými společenskými zákony a mírou klientovi schopnosti rozhodovat se v souladu s nimi. Posledním principem je diskrétnost. Sociální pracovník je vázán mlčenlivostí. Tato mlčenlivost však není neporušitelná. V případě, že jde o narušení či ohrožení práv společnosti, dalších osob, organizací či sociálního pracovníka, může být porušena. Pokud k takové situaci dojde měl by sociální pracovník informovat klienta o této jeho povinnosti. (Matoušek, 2005, s.37-38)

Úlehla představuje tři základní pravidla, která by měl mít sociální pracovník na mysli po celou dobu práce s klientem. Prvním pravidlem je projevit zájem o klienta, naslouchat mu a projevit pochopení s tím, jak se cítí. Druhým pravidlem je, že klientovi nabídne pomoc. Na to navazuje třetí pravidlo, že i když je zde pro klienta, stále je v roli toho, kdo tento proces řídí. Jeho roli v tomto procesu je tedy nezbytné vysvětlit klientovi i z tohoto úhlu pohledu. Poslední pravidlo, a podle autorky této práce nejproblematictější, je přebírání odpovědnosti za klienta.

Sociální pracovník by měl brát klienta jako kompetentního k rozhodování a zvládnání svého života a brát na sebe za klienta zodpovědnost pouze je-li to naprosto nevyhnutelné. (Úlehla ,2005, s. 46) Úlehla dodává, že užitečným nástrojem v procesu je pochvala. Autor ale klade důraz na to, že pochvala musí být myšlena upřímně a seriózně, v žádném případě nemá zlehčovat či zesměšňovat klienta či jeho problém. (Úlehla, 2005 s. 61)

Trochu odlišný pohled na cíle sociální práce přináší Matoušek, který přejímá koncept asociace sociálních pracovníků a pracuje s praktickými cíli sociální práce. Mezi tyto cíle patří podpora klienta v řešení jeho problému, pomoc klientovi při adaptaci a s rozvojem jeho kompetence. K dalším cílům autor řadí obeznámení klienta a předání kontaktů na možné navazující služby po ukončení spolupráce, obecně podporu efektivity a etiky napříč systémem sociálních služeb a snahu tento systém dále zlepšovat a rozvíjet. (Matoušek, 2005, s.14)

2. Romové

Následující kapitola se bude věnovat romské minoritě. V první části budou představeny základní pojmy a poznatky spojené s tématem. Na to autorka práce naváže popisem aktuální situace týkající se Romů v ČR, kde bude zařazen i pojem diskriminace, který je s tématem těsně spjatý. Závěr této části pak bude věnovaný romské rodině a vzdělávání Romů. Ve druhé části kapitoly již budou uvedena konkrétní specifika sociální práce s touto sociální skupinou

2.1 Romové, Romové v České republice

S romskou minoritou je spojena řada konceptů pojetí a označení např. romská menšina, romská komunita, romské etnikum, etnická menšina aj.

První definice, která zde bude uvedena, bude pojem etnická menšina. Matoušek tento pojem definuje jako skupinu obyvatel, kteří se odlišují od majoritní společnosti jazykem, kulturou, tradicemi nebo na základě fyziologických znaků. (Matoušek, 2008, s. 56). Jedná se tedy o větší či menší skupinu spojenou vzájemnými kulturními a společenskými vazbami, která se cítí být etnickou menšinou.

Druhá definice se už pak týká samotného slova Rom. Slovo Rom znamená v rómštině muž nebo manžel. Romská komunita je tedy společenství obyvatel, propojené kulturně – společenskými vztahy, které je obyvatelem určitého státu a hlásí se k romské minoritě.

Jako příklad uvádím kritéria k určení znaků romské komunity podle Davidové. První je hledisko antropologické, tedy hledisko biologických odlišností, jako je pigment, zbarvení očí a vlasů, žlutohnědé zbarvení kůže. Kromě těchto na první pohled zřejmých znaků sem patří také další morfologické znaky, jako je např. krevní skupina, tvar hlavy a další. Druhé hledisko je pak hledisko etnické charakteristiky. Sem patří aspekty jako např. vědomí příslušnosti k etnicitě a romskému původu či používání romského jazyka. (Davidová, 1995, s. 16-17)

Pro objasnění původu Romů existuje několik teorií. Například jedna z nich hovoří o tom, že pochází z Egypta. Tato teorie je založena na dochovaných legendách o romském původu. Nejuznávanější teorií je ta o původu Romů z Indie. Tomuto faktu odpovídá i etymologické hledisko slova Rom odkazující ke slovu Dom, kdy původ tohoto slova souvisí se skupinou obyvatel Indie. Dalším důkazem je také největší počet shodných znaků rómštiny s novindickými jazyky. (Jakoubek, Budilová, 2008, s.27)

Následující část se přesune od historie romské etnicity k aktuálnímu stavu této menšiny v České republice. Statistické údaje, které jsou z portálu Vlády České republiky uvádí, že k roku 2019 bylo evidováno kolem 262 000 Romů žijících v ČR. Z tohoto počtu více než polovina obyvatel tvoří integrovaní Romové. Zbývající část, tedy odhadem kolem 110 000 osob, tvoří sociálně vyloučení nebo sociálním vyloučením ohrožení. (Zpráva o stavu romské menšiny, 2019, s. 31)

Podrobnější koncept sociálního rozdělení romské minority v ČR představuje Petr Bakalář. Bakalář ve své knize dělí Romy do dvou skupin.

První představují socializovaní Romové, které dále dělí do dvou podskupin, a to na romskou elitu a neproblémové Romy. Romská elita představuje odhadem autora 1% Romů. Jedná se o Romy, kteří mají vysokoškolské vzdělání, jsou to podnikatelé nebo profesionální hudebníci. O této skupině lze říci, že buďto se identifikují se svou komunitou a snaží se jí pomáhat, nebo se od nich distancují. Tato varianta podle Bakaláře převažuje. Druhou podkategorii představují neproblémoví Romové. Tato skupina již nedosahuje tak vysokého vzdělání, ale jde o pracující, kulturně aktivní jedince. Podle autora představuje 40% populace Romů.

Druhou skupinu tvoří nesocializovaní Romové. Ty lze podle něho dále dělit rovněž do dvou podkategorií: chronicky nezaměstnaní a romští kriminálníci. Podkategorii chronicky nezaměstnaní tvoří Romové, u kterých je nezaměstnanost již patologická. Hlavní zdroj příjmu jsou sociální dávky. Tento způsob obživy se předává mezi generacemi. Jedná se často o neplatiče nájmu, o osoby které se distancují od pravidel a norem majoritní společnosti. Tato podkategorie představuje 40% Romů.

Poslední podskupinu pak tvoří romští kriminálníci. Ti představují 15% Romů. Do této kategorie spadají Romové, jejichž hlavní zdroj příjmu tvoří kriminální činnost, např. pasáci, prostitutky, zloději aut, dealeři drog. (Bakalář, 2004, s.121)

Jelikož tato práce je zaměřena na spolupráci sociálních pracovníků a Romů v oblasti vzdělávání, budou dále uvedeny pouze údaje, které s tímto tématem souvisí a mají na něj nějaký podstatný vliv. Jedná se tedy o přehled situace ohledně problémů soužití, vzdělávání, zaměstnanosti a bydlení v ČR za rok 2019.

K problému soužití minoritní a majoritní společnosti se na obecné úrovni vyjadřuje Kaleja, který uvádí jako významný faktor prostředí. Podle šetření Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu Akademie věd (CVVM) hodnotí soužití mezi Romy a ostatními obyvateli České republiky jako dobré nebo spíše dobré 23 % dotázaných. Necelé tři čtvrtiny

(72 %) dotázaných hodnotí soužití s Romy jako špatné. Za „spíše špatné“ je označilo 48 % dotázaných a dalších 24 % je má dokonce za „velmi špatné“, 5 % z nich uvedlo, že neví. Od roku 2013 se toto negativní hodnocení zeslabilo o patnáct procentních bodů, tehdy jako dobré hodnotilo soužití mezi Romy a většinovou společností jen 9 % lidí. (Romea, 2019,online)

I když se vztah Romů a většinové společnosti mění, přesto vznikají gheta, kde dochází ke kumulaci problémů. Romská minorita se tak ještě více diferencuje od majoritní společnosti, tvrdí Kaleja (Kaleja,2010, st. 15) Za pravdu mu dávají také údaje z roku 2019, které potvrzují, že stále 80 % procent ze sociálně vyloučených Romů žije v sociálně vyloučených lokalitách. V ČR se těchto lokalit nachází kolem 850. (Zpráva o stavu romské menšiny, 2020, s.30)

S tématem soužití úzce souvisí i otázka bydlení. Jak bude v dalších kapitolách blíže specifikováno, romské bydlení se liší od majoritní společnosti, protože má určitá specifika. Otázkou bytových podmínek se zabíral Říčan, který uvádí, že život Romů se povětšinou odehrává v jedné místnosti. Domácnost má více členů, než je v bytových jednotkách běžné. To má za následek to, že snaha o pospolitost se střetává se zákonem, konkrétně s právy dítěte. Často totiž dítě nemá soukromí a klid k přípravě do školy. Tak dochází k porušení jeho práv. Spojitostí mezi bytovými podmínkami a vzděláváním se zabýval též průzkum s názvem “Záleží na bydlení?” Tento výzkum mluví o tom, jak úzce souvisí otázka nekvalitního bydlení a školních problémů u dětí v chudších českých domácnostech. Tento průzkum je aktuální, je z minulého roku. Cílem průzkumu bylo zjistit, jak některé atributy nekvalitního bydlení, jako je rušné prostředí nebo nedostatek soukromí, mohou ovlivnit míru a kvalitu vzdělávání u dětí a jejich školní výsledky.

Za možné faktory působící negativně na vzdělávání dětí byly označeny malé prostory a přeplněnost obydlí, nestabilita bydlení a časté stěhování, nebytové bydlení a velké finanční zatížení za bydlení. Všechny tyto špatné faktory ovlivňují vztahy v rodině i jejich finanční zabezpečení. Přinášejí velké množství stresu a hluku, mohou mít dopad na zdraví dítěte, a tím nepřímo ovlivnit jeho vzdělávání (Prokop, 2019, s.454-455) Z výzkumu vyplývá, že s chudobou a z ní plynoucími problémy se setkává jedna třetina vybraného vzorku romských rodin. Výzkumný vzorek se zabýval chudými rodinami, jejich příjem dosahoval 2,4 násobku životního minima.

U této skupiny kvalitu vzdělávání ovlivňují nejvíce extrémně malé bytové prostory tedy prostory do 9 metrů čtverečních na osobu. Tento faktor ovlivňuje 60 % dětí z této skupiny. Další faktory ovlivňující vzdělávání pak představují časté frekvence stěhování, které ovlivňují

49 % dětí. Vysoké náklady na bydlení mají vliv na 42 % dětí a 53 % dětí ovlivňuje život v nebytových podmínkách. Kromě těchto vyjmenovaných atributů trpí problémy se vzděláním častěji děti, jejichž rodiče mají nižší vzdělání (ZŠ, či SŠ bez maturity). Ovlivnit vzdělání dětí může také početnost členů a velikost domácností. (Prokop, 2019, s.458-459)

Na tento výzkum se též odvolává vláda ČR při řešení otázek týkajících se bydlení a vzdělávání Romů. Kromě spojitosti vzdělávání a bydlení je zde také spojitost mezi bydlením a možnou diskriminací ze strany majoritní společnosti. Ohledně bydlení Romů stále existuje řada předsudků. Terénní sociální pracovníci mluví až o 338 případech, kdy se setkali s diskriminujícím jednáním ze stran realitních kancelářů, pronajímatelů bytů a ubytoven z důvodu etnické příslušnosti. Mezi projevy diskriminace popisované ve zprávách terénních pracovníků lze zařadit např. vysoké ceny nájmu a kaucí, neochotu pronajmout byt příslušníkovi romské etnicity či nedostatečnou možnost volných bytů. (Zpráva o stavu romské menšiny, 2020, s. 45).

Ohledně bydlení nelze pominout podle Říčana též další aspekt ze života Romů tzv. vybydlování. Tento pojem lze interpretovat jako devastaci objektu. Tato činnost je specifická právě pro tuto skupinu. Důvod k demolici může být ekonomický, kdy se vše, co má hodnotu, zpeněží, nebo může jít o naprosto bezdůvodné ničení, či snahu o utajení identity, např. demolicí schránky či zvonku. (Říčan ,1998,s. 35)

Naproti tomu je nutno uvést, že bídný stav některých domů není jen chybou Romů. Na vině mohou být i jiné příčiny. Romové žijí často v pronajatých domech. Proto také nemají hlavní slovo v rozhodnutí o rekonstrukci objektu. Majitelé těchto nemovitostí sice vybírají pravidelné nájem, o rekonstrukci či případné opravy však mnohdy nejeví zájem. Druhým důvodem chátrání objektů je fakt, že pokud se jedná o společenství nájemníků, je nutné odkládat pravidelné částky právě na rekonstrukci a drobné opravy. K tomu ale mnohdy nedochází a objekt chátrá. (Hatefree, online)

Byl proveden průzkum ve vyloučených lokalitách, ve kterém se zjišťovalo, z jakého důvodu se Romové obrací o pomoc na sociální pracovníky. První příčku obsadily finanční problémy, primárně pak zadluženost. V tomto případě spočívá praktické hledisko pomoci v sestavení splátkového kalendáře a dokumentů se zadlužeností spojenými. O pomoc s administrativou se Romové na sociální pracovníky obracejí i v případě hmotné nouze a sociálních dávek. Druhé místo obsadila nezaměstnanost. V této situaci spočívá náplň sociálního pracovníka v pomoci se sestavením životopisu a upozorňování na vhodné pracovní pozice. Třetí nejhojněji zmiňovaná oblast se týká nevyhovujících bytových podmínek. Nejčastěji se jako důvod uvádí

vlhkost a plíseň v objektech. Poslední řešená oblast pak souvisí s dětmi, primárně s jejich doučováním a přípravou do školy.(Urban, 2015, s. 75-76)

Z tohoto průzkumu vyplývá, že mezi nejčastější problémy, kromě výše zmíněného bydlení, patří i nezaměstnanost. Tuto problematiku zde autorka uvádí kvůli návaznosti na později zmíněnou diskriminaci. V první řadě je třeba uvést, že v registru uchazečů nesmí být uvedena etnická příslušnost. Mezi nejhojněji zmiňované bariéry dlouhodobě nezaměstnaných kurátoři a sociální pracovníci uvádějí vysokou zadluženost a nízkou kvalifikaci. Následující údaje z roku 2019 zde budou uvedeny, aby přiblížili problém diskriminace na základě etnické příslušnosti. Dle těchto údajů přijal úřad inspekce práce v roce 2019 65 žádostí na projednání možné diskriminace. Většina řešení však neprobíhá touto oficiální cestou, ale v rámci poraden či neziskových organizací. To také souvisí s faktem, že řada postižených odmítá možnou diskriminaci řešit. (Zpráva o stavu romské menšiny, 2020, s. 42).

Jako příklad diskriminace může sloužit následující situace. Matka řeckého původu je u lékaře zaměněna za Romku. Z toho důvodu je její žádost o lepší dlahu pro syna odbyta slovy, že dotyčná tomu nerozumí. Když se žena ohradí a odborně popíše, oč žádá, protože její matka je lékařka, lékař si uvědomí, že dotyčná není Romka a změní názor.

2.2 Romská rodina, vzdělávání Romů

Pro práci sociálního pracovníka je důležité znát specifika této minority. Romská rodina se od té majoritní některými svými znaky odlišuje. Má jiné hodnoty, způsob výchovy, historicky se Romové živilí jinak než většinová společnost. Také jsou více spirituální. Zajímavým příslovím, které může poskytnout svědectví o zvláštnosti romského myšlení, je jejich pohled na píseň, protože právě hudba, píseň a tanec, v jejich kultuře hodně znamenají. „, So na kames te phenel, phen giláha“ - „Co nechceš vyslovit , to řekni písní. V těch písních se Romové vyzpívávají z toho, co je trápí, z čeho mají radost, ze svých tajemství, tíhy osudu a bídy . Zaznívá v nich radost, bolest i kritika.

Kaleja uvádí, že uvnitř romské rodiny funguje jiné uspořádání než u rodin z majoritní společnosti. Romskou rodinu lze členit do tří skupin, a pokaždé je chápána jako rodina. Rodina v užším slova smyslu, tedy pouze základní rodina rodiče a děti (typ rodiny, která vzniká spíše nyní, kdy dochází k přizpůsobování mladých rodin většinové společnosti). Další označení pro romskou rodinu je familija. Tento pojem označuje rodinu rozšířenou o další příbuzné.

Posledním pojmem označujícím rodinu je fajta, což označuje nejširší typ rodiny. (Kaleja,2011, s.14)

Tradiční romská rodina je společenství lidí, kde panují přísná pravidla, každý její člen má své dané místo. Má buď nadřazené nebo podřazené postavení. Muž je v nadřazeném postavení vůči své ženě, chrání rodinu a vystupuje za ni vůči společnosti i romským komunitám. Děti jsou podřazené rodičům, mají poměrně svobodnou výchovu, ale je od nich požadována úcta nejen vůči rodičům, ale i starším členům nejen jejich komunity. Jsou bráni jako štěstí pro komunitu a jsou jí ochraňováni, to platí hlavně vůči majoritní komunitě.

Říčan uvádí, že role muže a ženy jsou striktně dány. Muž má v rodině vždy jiné, dominantnější postavení než žena. Úloha ženy spočívá v péči o domácnost a potomky. Role muže spočívá ve finančním zabezpečení rodiny (Říčan, 1998, s. 46) Kaleja s tímto názorem též souhlasí. Žena je svému muži povinna projevovat úctu a plnit roli hospodyně a manželky. Ženy zároveň prezentují sociální status rodiny na veřejnosti. Pokud žena tyto role uspokojivě nenaplňuje, je brána za línou a špinavou. Muži je v tomto případě vyčítáno pouze to, že neumí přimět svou ženu k tomu, aby plnila své povinnosti. Stejně jako péče o domácnost přísluší i péče o potomky ženě. Dítě je v romské rodině bráno jako cenné. Hodnota ženy se tedy zvyšuje s každým dalším dítětem (Kaleja, 2011, s. 14)

Dalším z typických znaků je také to, že rodina vždy rozhoduje o všem a též nese za své rozhodnutí následky. Jedinec je v rodině brán jako součást celku (Marek Jakoubek , 2012, s.41) Rodiče své děti nevychovávají jako individualisty, ale jako součást většího celku. V rámci komunity často dochází i k bouřlivým výměnám názorům, ale nakonec se na jednom shodnou, a ten bere za svůj celá komunita.

Mezi další typický znak pro romskou rodinu je společné soužití několika generací. Hlavně v dřívějších dobách bylo nemyslitelné umístit děti do dětského domova nebo staré rodiče do domova důchodců. (Romové v České republice,2000,online) Romská komunita, jako každá uzavřená společnost, má své vlastní zákony, uvnitř ní se živě diskutuje, ale navenek se jednotliví členové mohou spolehnout na pomoc a oporu i od ostatních členů komunit. Soudržnost v romské komunitě je znatelně vidět při oslavách svátků, při svatbách nebo na pohřbech.

S tématem rodiny souvisí též otázka vzdělávání. Jak již bylo naznačeno, dítě v romských komunitách je považováno za štěstí a tak je i chráněno. Pokud komunita není přesvědčena o tom, že to co jí majoritní společnost nabízí, je pro děti dobré či je dobré pro komunitu, tak o

to nejví zájem. Otázce vzdělávání Romů se věnuje portál nazvaný Romaeducationfund. Tento portál je přímo zaměřen na témata ohledně vzdělávání. Cílem tohoto romského vzdělávacího fondu je zmenšit rozdíly mezi vzděláním Romů a členy majoritní společnosti a nabídnout programy a systémy, které povedou k začlenění Romů do vzdělávacích systémů. Tento portál se též zabývá možnými překážkami, se kterými se potýkají romské děti ve vzdělávacím systému. Sem řadí oddělení romských dětí a dětí z majoritní společnosti na základě kvality poskytovaného vzdělání, nedostatečné začlenění romské kultury, specifických potřeb, romského jazyka do učebních osnov a malé zastoupení romských pedagogů.

Strategie a plány na podporu romského vzdělávání nedochází vždy realizace. Přestože tyto informace jsou staré několik let, novodobí autoři se s jejich závěry ztotožňují. Gulová se vyjadřuje hned k první možné překážce, tedy segregaci romských žáků od ostatních. Autorka uvádí, že potenciál ke vzdělání je u romských dětí a dětí z majoritní společnosti stejný. Rozdíly, které jistým způsobem hendikepují romské děti, spočívají v sociálním znevýhodnění, které je ještě podpořeno neznalostí majoritní společnosti v oblastech romské kultury, jazyka a etnicity (Gulová, 2010, s.8)

Říčan vidí východisko tohoto problému ve funkčním pojetí multikulturní výchovy. Koncept této výchovy lze rozdělit do několika bodů. První bod je vytváření situací, kdy mohou děti z majoritní a minoritní společnosti spolupracovat.

Další bod představuje kompenzaci negativního mediálního obrazu Romů zdůrazněním jejich silných stránek a přínosu společnosti, například jejich hudební a taneční talent. Pokud si od nich může majoritní společnost něco vzít, pak je to je jejich emoční výbava. Umí žít, umí brečet, umí se smát, umí křičet. Umí se otevřít a umí se projevit. Buď něčemu věří nebo nevěří. Je důležité hledat cesty, jak tyto dary, které mají, mohou využít. Pro práci nejen s romskými dětmi je důležitá vzájemná důvěra.

Následný krok představuje razantní odmítnutí jakéhokoliv náznaku chování s rasistickým podtextem. Důležité je také podporovat v dětech vědomí rovnoprávnosti každého člověka bez ohledu na jeho etnickou příslušnost. Nezbytný pro tento model je také respekt nejen k dítěti, ale i k romské komunitě.

Poslední aspekty pak představují provázanost multikulturní výchovy napříč všemi předměty, využívání jazykové výchovy a podpora romských dětí ve vztahu k jejich jazyku a kultuře, to znamená vést detabuizované diskuse na téma vztahu Romů a majoritní společností. (Říčan, 1998, s. 119-121)

Gulová má na řešení tohoto problému trochu odlišný názor. Argumentuje, že ohledně vzdělávání romských dětí se vede diskuse, zda je vhodnou metodou integrace romských dětí do standardních škol nebo je vzdělávat spolu s dalšími romskými dětmi. Pedagogičtí pracovníci, kteří pracují v tzv. Romských školách jsou toho názoru, že škola se má přizpůsobit svým žákům. Opoziční strana z řad pedagogů zase namítá, že je důležité, aby se děti neseparovaly, ale vzdělávaly se společně. Děti se naučí jednat bez předsudků a nevzniká tak nerovnost vzdělání romských dětí a dětí z majoritní společnosti (Gulová, 2010, s. 10) Kromě tohoto Gulová také zdůrazňuje, jak zásadní pro vzdělávací proces je vztah romských rodičů se školou. Právě rodiče jsou zodpovědní za to, jakou motivaci ke vzdělání předají svým dětem (Gulová, 2010, s. 18)

2. 3 Specifika práce s romským klientem

Romové jako cílová sociální skupina sociální práce mají některá specifika a určitá specifika má i práce s nimi. V této části budou shrnuty některé modely a postupy pro práci s touto skupinou.

Navrátil uvádí šest základních pilířů pro práci s romskou minoritou. První pilíř je podle autora systematická znalost romské menšiny. Tuto kategorii lze dále členit do několika podkategorií. Tyto podkategorie lze dále členit na sociální, kulturní, politickou a jiné. Druhý pilíř autor nazývá systematické znalosti o člověku a společnosti. Poukazuje na důležitost znalosti aspektů, které vysvětlují individuální, institucionální, komunitní a organizační chování těchto lidí v majoritní společnosti. Třetí pilíř Navrátil nazývá pilířem sebepoznání. Sebeoznání má zásadní úlohu v práci sociálního pracovníka. Sociální pracovník by si měl být vědom svých silných i slabých stránek. Čtvrtý pilíř zastupuje hodnotu a důstojnost, vědomí toho že každý člověk má hodnotu sám o sobě, a to bez ohledu na fyziologické, náboženské, kulturní a ekonomické rozdíly. Pátý pilíř je pak upravení metod a technik běžně používaných v sociální práci na práci s touto sociální skupinou. Z tohoto pilíře vychází model pro práci s romskou menšinou, který bude v práci uveden později. Šestý a poslední pilíř se vztahuje k pozornosti, kterou je třeba věnovat jak klientovi, tak i sociálnímu prostředí. Sociální pracovník musí klienta akceptovat v rámci systému, ale také jako individuální bytost (Navrátil, 2003, s. 202-208) Nyní by se autorka této práce zaměřila na již zmíněný model k práci s romským klientem. Tento model pochází od

Navrátila a je složen z devíti na sebe navazujících kroků.

- 1) Trpělivost, individuální tempo podle potřeb klienta
- 2) Všímavost k neverbální komunikaci
- 3) Vznášet kritiku pouze v soukromí
- 4) Ověřovat si sjednané termíny
- 5) Neobávat se blízkosti či tělesného doteku
- 6) Neobávat se projevených emocí jako potenciální hrozby
- 7) Interpretovat informace jasně, výstižně a stručně
- 8) Využívat zpětnou vazbu
- 9) Respektovat hodnoty romské minority

(Navrátil, 2003, s.202-208)

Pro dobrou komunikaci při práci s Romy je také dobré znát to, čím se tato skupina liší od majoritní společnosti. Jsou jisté psychosociální odlišnosti, které se při práci s klientem mohou objevit. Následující poznatky nacházíme v příručce zdravotních pracovníků pro práci s Romy a jsou sestaveny na základě porovnání psychické úrovně této minority s majoritní společností.

Jaké jsou tedy tyto odlišnosti? První odlišnost lze spatřit v temperamentu a emotivitě klienta. Lze zde vidět nestabilitu v emocích, impulzivitu emocí, nedostatečné ovládání emocí a vyšší intenzitu prožívaných emocí. Druhým uvedeným znakem je nedostatečná sebereflexe. Chybí motivace k sebepoznání a sebehodnocení, může chybět motivace k tomu něco měnit. Romové jsou zaměřeni velmi prakticky a pouze na přítomnost. Toto zaměření je pak mnohdy ovlivněno aktuálním stavem klienta. Romové patří k snadno ovlivnitelné skupině, protože jsou schopni se pro něco rychle nadchnout a jednat na základě svých emocí, i když jim mnohdy chybí potřebné informace k odpovědnému rozhodnutí. To může mít za následek to, že nejsou tak kritičtí k předloženým informacím a mohou být na základě toho až naivní. Jak už bylo uvedeno, Romové se soustřeďují hlavně na přítomnost. Znamená to, že obstarávání aktuálních potřeb v běžném životě jim nečiní obtíže. Dalším specifíkem je mnohdy nerozvinuté abstraktní logické myšlení. Důvod může být ten, že uvedené myšlení nevede k uspokojení potřeb, a je tedy nepotřebné pro běžný život. Specifická je i často nízká motivace, svědomitost a trpělivost, které jsou nezbytnou součástí při zvládání úkolů. Posledním znakem, čím se liší od majoritní společnosti je, že emoce

převažují nad vůlí jedince. Sama vůle Romů je pak shledávána jako nízká. I přes tyto odlišnosti se však nejedná o poruchu chování či emocí, pouze o specifické okolnosti, které mohou vytvářet konflikty při práci s touto sociální skupinou. (Kelnarová, Matějková, 2014, str.79)

Jak již bylo výše uvedeno nejčastějšími problémy, se kterými se Romové setkávají, jsou zadluženost, nezaměstnanost a vzdělávání dětí. Proto by autorka chtěla na závěr této kapitoly zařadit i ukázkou řešení těchto problémů v praxi. Na několika programech zaměřených na jeden z těchto problémů- vzdělávání. Vzhledem k současné situaci budou uvedeny starší programy.

První projekt nese název Učí(se) celá rodina. Projekt je pod záštitou organizace Aufori v Hradci Králové. Tento projekt je rozdělen na dvě části: služby pro rodiče a pro děti. Služby pro rodiče mají pomoci chudým rodinám řešit problémy ohledně školních povinností, s péčí o děti ,výchovou a hospodařením rodin. Jejím cílem je, aby děti mohli vyrůstat ve svých rodinách a rozvíjely co nejlépe své schopnosti a dovednosti. Část pro děti pak obsahuje pomoc dítěti s domácí přípravou do školy, terapeutické skupiny pro mládež zaměřené na navazování vztahů a pochopení sama sebe. Patří sem také doprovod do kroužku a jiné akce nebo speciální skupina, která je zaměřena na práci se speciálními pracovními listy, jenž jsou zaměřeny na rozvoj kompetencí k učení. Tyto programy fungují od pondělí do pátku. Podílí se na nich tyto okresy: okres Náchod a okres Hradec králové. Služby jsou bezplatné. (Aufori, online)

Druhý projekt, který by chtěla autorka zmínit ,je podpora vzdělávání Tady a Teď'. Tento projekt probíhal do 31.12.2020 v Plzni. Projekt reagoval na současnou situaci, kdy romské děti dokončily pouze základní školu, a pak se hlásily na Úřady práce. Cílem projektu je připravit takové podmínky, aby se zvýšil počet Romů s dokončeným středoškolským nebo vysokoškolským vzděláváním. Projekt nabízí několik alternativ služby. Odborné kariérní poradenství, individuální vyučování v rámci domácností nebo skupinové doučování v rámci dvou partnerských škol.(Tady a Teď', online)

3. Sociální práce s rodinou, sociální práce s romskou rodinou

Začátek následující kapitoly bude nejdříve pojednávat o sociální práci s rodinou obecně. Ve druhé části se pak práce zaměří již konkrétně na sociální práci s romskou rodinou.

Sociální práce vychází ze zákona o sociální práci, ale také ze zákona o sociálně právní ochraně dětí. Pro pojem sociální práce s rodinou existuje stejně tak jako pro pojem sociální práce více definic. Pro tuto práci autorka zvolila verzi od Matouška a verzi od Šrajera s Musilem. První autor zařazuje sociální práci s rodinou pod pojem práce s rodinou v domácím prostředí. Práci s rodinou v domácím prostředí definuje jako jednorázové nebo soustavné ovlivňování rodiny prováděné pracovníkem v prostředí, které rodina definuje jako svůj domov. (Matoušek, 2008, s. 149)

Autorka této práce nejvíce sympatizuje s tou verzí, kterou uvádí Šrajer s Musilem. Musil se Šrajerelem na problematiku nahlíží z pohledu tzv. zvládání životních situací. V souvislosti se sociální prací se tento pojem dá definovat dvěma definicemi. První definice pochází od Bartlett. Tato definice uvádí, že životní situace souvisí s úkoly, které rodinu během života potkají. Druhá definice označuje životní situace jako soubor různých událostí v životě rodiny, díky kterým rodina není schopna zvládat své životní situace sama a potřebuje pomoc zvenčí. Při této variantě pak sociální pracovníci pracují s tzv. zlomovými body, jako je například narození dítěte nebo odchod do důchodu. (Šrajer, Musil, 2008, s.9)

S otázkou zvládání životních situací souvisí také pojem nepříznivá životní situace. Pod pojem nepříznivá životní situace lze zahrnout jakoukoliv situaci, při které je osoba ohrožena sociálním vyloučením (Vybíralová, 2018, online)

Kromě rizika sociálního vyloučení se zde pracuje také s pojmem ohrožená rodina. Ohrožená rodina je rodina, ve které je přítomna sociální nerovnováha ve fungování vztahu buďto mezi jednotlivými členy rodiny, nebo mezi rodinou a jejím okolím. Při práci s tímto typem rodiny musí sociální pracovník úzce spolupracovat s OSPODEM.

(Orgán sociálně - právní ochrany dětí). Jde o situace, kdy si již rodina není schopna poradit sama a potřebuje pomoc zvenčí. Specifickou podkategorií je rodina ohrožená sociálním vyloučením.

Sociální vyloučení lze pak dále dělit podle jednotlivých úrovní:

- 1) Prostorové sociální vyloučení
- 2) Ekonomické vyloučení
- 3) Sociální vyloučení
- 4) Symbolické vyloučení

O prostorové vyloučení se jedná v případě, že daná lokalita neodpovídá základním požadavkům a potřebám pro život. Lze sem zařadit například chybějící pitnou vodu, elektřinu, dopravní spojení, atd. Typickým znakem je také to, že se zde kumulují jedinci s podobnou charakteristikou. Jde často o dlouhodobě nezaměstnané, zadlužené osoby nebo osoby pobírající sociální dávky. Prostorové vyloučení je často spojeno i s jiným typem vyloučení, nejčastěji s ekonomickým vyloučením.

Další stupeň vyloučení je ekonomické vyloučení. U ekonomického vyloučení je tento stav spjat s důsledky bída. Tento druh vyloučení souvisí s finančním zabezpečením a ekonomickou situací spojenou právě s bídou. Tato situace je limitujícím faktorem pro zajištění základních potřeb, ale také v možnostech a příležitostech, které jsou ve společnosti standardem. Ekonomické vyloučení je často spojené s dlouhodobou nezaměstnaností a zadlužeností. K ekonomickému vyloučení může docházet i z důvodů diskriminace na pracovním trhu.

Sociální vyloučení souvisí s jistou podobou sociální izolace. Jedinci, kteří jsou jím ohroženi, mají problém v navazování vztahů i sociálních interakcí spojených s integrací do společnosti. Tato sociální izolace může být třeba i jen částečná, tj. lidé udržují vztahy jen s osobami, které se nacházejí na stejné sociální úrovni.

Poslední úroveň je symbolické vyloučení, kdy na základě charakteristik a kritérií, vyplývajících z různých sociálních úrovní, dotyčného za vyloučeného označí společnost. (Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny s dětmi, Sociotrendy, 2015, s. 7-8).

Také problémy týkající se této sociální skupiny jsou specifické. K problémům, které u této skupiny sociální pracovníci řeší, patří neplacení nájmu a z toho plynoucí zadluženost, problémy s bydlením, často nevyhovující bytové podmínky, špatné hospodaření rodiny, problém se záškoláctvím, a to s vědomím i bez vědomí rodičů, problémy s drogami, prostituce a kriminalita u mladistvých, možnosti dalšího vzdělávání, které u této skupiny zajišťují především nízkoprahová zařízení a kluby pro předškolní vzdělávání. Další problém představuje

nezaměstnanost, kde se práce sociálního pracovníka zaměřuje na podporu pracovních návyků. Mezi další problémy patří také hygiena a zdravotní stav nebo nevýhodné půjčky od lichvářů, které jsou specifické právě pro sociálně vyloučené lokality. (Hrubeš, 2015, s.19)

Kromě sociálního zázemí rodiny je pro práci sociálního pracovníka také přínosné, když ví, s jakým typem rodiny uzavírá spolupráci, ať už jde o klasické rozdělení rodin z hlediska složení rodiny (úplná, neúplná...) nebo na základě výsledků specifických dotazníků funkčnosti rodiny, na jejichž základě lze říci, o jaký typ rodiny z hlediska funkčnosti se jedná.

Pro tuto práci autorka zvolila typologii rodin z roku 1980. Autoři této typologie jsou Voilandová a Buell. Tato typologie vychází ze zkušenosti sociálních pracovníků z několika států USA při práci s 888 rodinami. Na základě této studie byla vytvořena následující typologie, která je postavena na základě charakteristických dominantních rysů rodin.

Prvním typem rodiny je rodina perfekcionista. S tímto typem rodin je spolupráce méně obtížná, protože klient vyhledá častěji pomoc sám. Charakteristickým znakem této rodiny je dodržování pravidel a vzorců chování a vysoké nároky na své členy. Pokud se v této rodině objeví problémy, jsou řešeny primárně interně v kruhu rodiny. Výjimku tvoří rozvody.

Dalším typem rodiny je rodina nepřiměřená. Charakteristickým rysem této rodiny je závislost na pomoci zvenčí. Tuto pomoc může zastupovat jak širší rodina, tak komunita nebo sociální pracovníci. Problémové faktory u tohoto typu rodiny tvoří finanční potíže a hospodaření s penězi a mohou se vyskytnout i problémy s výchovou.

Třetím typem rodiny je rodina egocentrická. Typickými rysy u této rodiny je finanční a majetkové zabezpečení rodiny a upřednostňování kariéry před rodinným životem. To se také podepisuje na vzájemných vztazích uvnitř rodiny. Pro tuto rodinu jsou charakteristické spíše méně osobní, chladné vztahy. Hodnota jednotlivce je určována jeho schopností reprezentovat rodinu na veřejnosti. Častý je také nesoulad mezi manžely, který může končit až násilím na jednom z partnerů. Toto násilnické chování je však praktikováno zásadně mimo pohled veřejnosti za zavřenými dveřmi. U dětí z těchto rodin se mohou objevovat problémy se školní docházkou, psychické obtíže a jiné obtíže. Snaha o pozitivní ovlivnění je u tohoto typu rodiny nejistá. Klient se snaží pomocí této služby prosadit své osobní zájmy na úkor jiného člena rodiny, s kterým se neshodl.

Posledním typem rodiny je rodina asociální. Tento druh rodiny je v odborné péči státních orgánů nejčastěji. Jedná se o rodiny, kde je přítomno zneužívání dětí, zanedbávání dětí,

zneužívání návykových látek a další rizikové chování, a to jak u dětí, tak u dospělých. Typický je také nezodpovědný přístup rodičů, kteří se o dítě nechtějí nebo neumí postarat. Také odstup od společnosti a jejích pravidel a norem je u tohoto typu častý. Práce sociálního pracovníka s tímto druhem klientů je dlouhodobý proces, avšak s nejistým výsledkem. Prognóza pro nápravu není příliš optimistická. (Matoušek, 2003, s. 194-195)

Těmto rodinám nabízí pomoc a podporu sociální služba na podporu ohrožené rodiny, která se nazývá Sanace rodiny. Sanace rodiny je v legislativě zakotvena pod § 65 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi sociální služba Sanace rodin. Odborníkem na toto téma je u nás Bechyňová. Bechyňová sanaci rodiny definuje těmito slovy: *Sanace rodiny je soubor opatření sociálně – právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které jsou poskytovány nebo ukládány převážně rodičům dítěte a dítěti, jehož sociální, biologický a psychologický vývoj je ohrožen. Důsledkem neřešené nebo akutní situace ohrožení dítěte může být jeho umístění mimo rodinu. Základním principem sanace je podpora dítěte prostřednictvím pomoci jeho rodině.* (Bechyňová, Konvičková, 2008, s.18)

Pro účel sanace rodiny koordinátor sestavuje tým, který obsahuje pracovníka z OSPODU, pracovníka z centra pro sanaci rodiny, pracovníka zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo pro děti vyžadující okamžitou pomoc, není-li již dítě ve své rodině, ale je umístěno jinde. Další osoby, které patří do týmu sanace rodiny a kteří pracují s rodinou i dítětem mohou být např. psycholog, sociální pedagog, dětský lékař, atd. Ti s rodinou pracují každý na základě svých kompetencí v souladu s předem připraveným plánem.

Rodina je s tímto plánem srozuměna a podílí se na jeho sestavení. Součástí tohoto plánu jsou i daná pravidla závazná pro všechny strany. Výjimkou z těchto pravidel tvoří stav, kdy se situace v rodině pro dítě tak zhorší, že je nezbytné, aby neodkladně zasáhl pracovník OSPODU. (Bechyňová , Konvičková, 2008, s. 18) Cílem sestaveného týmu je poskytnout rodině podporu a pomoc, aby rodina mohla zůstat pohromadě. Jejím úkolem je působit preventivně na možné ohrožení dítěte anebo, pokud je již přítomno, ho eliminovat nebo alespoň zmírnit (Bechyňová, Konvičková, 2008, s. 18)

Na závěr této části práce se autorka opět vrátí k ústřednímu tématu práce, tedy ke spolupráci sociálních pracovníků s Romy v otázce vzdělávání. Jak už bylo v předešlých kapitolách nastíněno, vztah ke vzdělání přebírají děti primárně od svých rodičů. Pokud pro rodiče není vzdělání důležitou hodnotou nebo k němu mají dokonce negativní postoj, ovlivňuje to i vztah

dítěte ke vzdělávání. Dítě může mít problémy se školními výsledky nebo s docházkou. Proto je považován vztah romské rodiny a školy za stěžejní pro vzdělávání dítěte. (Romea, 2019,online)

Protože tato práce se zabývá tématem spolupráce ohledně vzdělávání na závěr bych uvedla ukázkou z rozhovoru se sociální pracovnící Karlou Mitošíkovou z neziskové organizace Romodrom. Konkrétně chce autorka uvést odpověď respondentky na následující otázku: *Kde je tedy vlastně ten problém? Začíná to jistě ve škole. Romské děti mají v průměru horší studijní výsledky. Přece ale nelze říci že by to bylo způsobeno nižším IQ...* (Provazník, 2017, online) Na tuto otázku dotázaná reagovala že na základě svých zkušeností s prací s romskými rodinami shledává, že problém začíná již v rodině. Problém představují nevhodné bytové podmínky neumožňující soukromí a absence denního režimu v životě dětí. Péče o děti tak často padá na starší sourozence. Také uvádí že není výjimkou, že si romské dítě chodí psát úkoly nebo se doučovat do nízkoprahového zařízení z důvodu nedostatku soukromí doma nebo absence někoho, kdo dítěti může poradit.

S tímto vyjádřením se ztotožňuje také autorka této práce, která po absolvování praxe v nízkoprahovém zařízení došla k podobným závěrům. Mitošíková také v uvádí, že děti nejsou vedeny ani k poznávacím výletům po okolí, a to ani na místa, která jsou zadarmo. Děti se mohou na takový výlet dostat pouze pod záštitou nějaké nízkoprahové organizace. Podle respondentky by měl sociální pracovník dětem ukázat možnost smysluplného trávení volného času, důležitost vzdělávání pro život a možnost vymanit se pouze z rolí budoucích matek, atd. Tímto přístupem je však mnohdy sociální pracovník podle respondentky v rozporu s představou a názorem rodičů.

Ohledně otázky inteligence romských dětí jako možné bariéry ve vzdělávání se respondentka vyjadřuje, že romské děti mají schopnosti k tomu se učit. Problém podle ní nepředstavuje nízká inteligence ale motivace ke vzdělání a disciplíně dětí. (Provazník, 2017, online)

Druhým respondentem je komunitní sociální pracovníce, která vzpomíná na začátky navázání spolupráce s jednou z romských rodin. Pracovnice vzpomíná na prvotní kontakt, kdy vodila děti z vyučování zpátky domů. Při této příležitosti prohodila pár slov s matkou dítěte. Později se naskytl více příležitostí ke kontaktu. Sociální pracovníce se zapojovala do běžné konverzace mezi ženami. Dotyčná žena se pak na sociální pracovníci začala obracet i se svými osobními problémy. Její problémy představovala možná nevěra jejího muže a finanční situace. Sociální pracovníce nabídla dotyčné možnosti a alternativy, jak se dá v tomto případě

postupovat. Odpovědnost však stále přenechala na klientce která tuto metodu hodnotila pozitivně. (Urban, 2015, str.38)

V praktické části se autorka práce zaměří na to, zda vnímají sociální pracovníci spolupráci podobně jako respondenti z uvedených rozhovorů nebo jsou jejich zkušenosti se spoluprací s touto menšinou odlišné.

4. Výzkumné šetření

Teoretická část práce se zabývala otázkami sociální práce s Romy a sociální práci s romskou rodinou. V této části práce na teoretické poznatky naváže praktická část v podobě kvalitativního výzkumu. Výzkum bude zaměřen na proces spolupráce sociálních pracovníků s romskou rodinou (primárně v oblasti vzdělávání) a jejich hodnocení této spolupráce.

4.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak probíhá proces spolupráce mezi sociálními pracovníky a romskou rodinou u vybraného vzorku respondentů a jak sociální pracovníci tuto spolupráci hodnotí. Hlavní výzkumný problém tedy představuje proces spolupráce mezi sociálními pracovníky a cílovou skupinou a hodnocení této spolupráce sociálními pracovníky. Pro dosažení stanoveného cíle byly stanoveny dvě hlavní výzkumné otázky a tři dílčí výzkumné otázky.

1HVO: Jak probíhá proces spolupráce mezi sociálními pracovníky a romskou rodinou?

1DO: Jaká jsou specifika při práci s touto cílovou skupinou?

2DO: Jak lze navázat funkční spolupráci s cílovou skupinou?

a) v obecné rovině

b) ohledně vzdělávání

2HVO : Jak sociální pracovníci hodnotí tuto spolupráci ?

1DO: Jak hodnotí na základě svých zkušeností tuto spolupráci?

a) v obecné rovině

b) ohledně vzdělávání

1HVO: Jak probíhá proces spolupráce mezi soc.pracovníky a romskou rodinou?
1DVO: Jaká jsou specifika při práci s touto cílovou skupinou?
1. Liší se podle vás práce s romským klientem od práce s klientem z majoritní společnosti? Pokud ano, tak čím se podle vás liší?
2. S jakými problémy se při práci s romskou rodinou nejčastěji setkáváte? Proč si myslíte, že je právě toto pro cílovou skupinu typické?
3. Jak byste označil svou roli při práci s romskou rodinou? Máte spíše vůdčí postavení nebo spíše přenecháváte iniciativu na klientovi?

2DO a : Jak lze navázat funkční spolupráci ?

1. Máte nějakou strategii při navazování kontaktu s romskou rodinou, která se vám osvědčila? Pokud ano, můžete ji popsat?

2. Jaké aspekty jsou podle vás pro vytvoření důvěry klíčové?

3. S jakými problémy bránícími funkční spolupráci se u klientů nejvíce setkáváte?

4. Co je podle vás základ funkční spolupráce?

5. Jsou nějaká specifika při komunikaci s Romy?

6. Jaké metody komunikace se vám osvědčily?

2DO b: Jak lze navázat funkční spolupráci v otázce vzdělávání?

1. Jakou úlohu podle vás hraje rodina ve vzdělávání dětí?

2. Konzultují s vámi rodiče vzdělávání svých dětí?

3. Jak konkrétně ve vašem případě probíhá spolupráce s rodiči?

4. Jak konkrétně probíhá u vás spolupráce s dětmi?

2HVO: Jak sociální pracovníci hodnotí tuto spolupráci?**1DO a: Jak na základě svých zkušeností hodnotíte spolupráci s romskou rodinou?**

1. V čem je podle vás spolupráce s romskou rodinou nejobtížnější?

2. Setkali jste se ve své praxi s případem, že jste museli spolupráci ukončit?

3. Sdílette názor, že je práce s Romy zbytečná? Souhlasíte s názorem, že Romové se nemohou změnit nebo adaptovat, protože nechtějí nebo nemohou?

4. Jsou vaše zkušenosti s prací s romskou rodinou spíše kladné či záporné?

1DO b: Jak na základě svých zkušeností hodnotíte práci s romskou rodinou v otázce vzdělávání?

1. Jak hodnotíte iniciativu rodičů ve vzdělávání svých dětí?

2. Mají se podle vás romské děti chut' vzdělávat? Mají nějakou motivaci?

3. Jsou vaše zkušenosti s prací s romskou rodinou v oblasti vzdělávání spíše kladné či záporné?

4.2 Metoda sběru dat

Pro získání potřebných dat byla použita metoda kvalitativního výzkumného šetření. Pro všechny formy výzkumu platí následující definice „ Vědecký výzkum je systematické, kontrolované, empirické a kritické zkoumání hypotetických výroků o předpokládaných vztazích mezi přirozenými jevy“. (Chráska, 2016, s.11)

Na kvalitativní výzkum má řada odborníků rozdílný názor . Jedni ho považují za pouhý doplněk jiné formy výzkumu a druzí oceňují jeho jedinečnost. Uznávaný metodolog Greswell definoval kvalitativní výzkum těmito slovy „ Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách“. (Hendl ,2005, s. 50) Pro proces výzkumu je též charakteristické, že je rozdělen na troje vymezení : výběr tématu, analýzu a interpretaci dat a závěry výzkumu .(Švaříček, 2007, s. 26)

Jako metodu výzkumu autorka zvolila polostrukturovaný rozhovor.

4.3 Výzkumný vzorek respondentů

Výzkumný vzorek představuje pět sociálních pracovníků, kteří mají přímou zkušenost s prací s romskou rodinou. Respondenti byli vybráni na základě toho, zda mohou ke zvolenému tématu něčím přispět. Proto je zde uveden jak pohled začínajících sociálních pracovníků, tak pracovníků, kteří se této práci již věnují řadu let. Všichni zvolení respondenti jsou též uznávanými lidmi ve svém oboru. Osloveno bylo celkem 7 respondentů. Dva respondenti však byli časově zaneprázdněni. Vzhledem k pandemické situaci a distanční formě sociální práce se změnilo i konkrétní zaměření jednotlivých pracovníků a jejich priority v rámci jejich práce. Někteří pracují v tuto dobu s dětmi v rámci distanční , a podobně. Respondenti pocházejí z celé České republiky a ve výzkumném vzorku jsou zastoupeni jak muži tak ženy. Rovněž jsou zde zastoupeny různé věkové kategorie respondentů. Polovina respondentů se hlásí k víře, a pracují tedy jako sociální pracovníci pod záštitou církve, a druhá polovina pracuje pod záštitou státu nebo kraje. Jednou z respondentek je také řádová sestra. K získání respondentů autorka využila známosti z řad jejích rodičů, protože oba pracují v sociálních službách. Autorka se s některými z nich zná osobně, proto v těchto případech zvolila v rámci rozhovoru tykání. Potřebný počet respondentů byl pak doplněn za pomoci kontaktů získaných při praxi. Kvůli přetrvávající pandemické situaci kolem Covidu 19 a vyhlášení vlády o zamezení osobních kontaktů probíhaly rozhovory pomocí elektronických technologií, a to převážně telefonického rozhovoru. V rámci GDPR o ochraně osobních údajů budou některé informace jako jména respondentů a další citlivé informace pozměněny.

4.4 Analýza

Po přepsání byly jednotlivé rozhovory rozděleny do jednotlivých kodů. Na základě těchto kodů pak vzniklo sedm kategorií. Části rozhovorů objevující se v jednotlivých kategoriích, jsou zvýrazněny kurzívou.

1. Komunita

Rodina

Kultura

Chování

První kategorie v rámci procesu spolupráce je komunita. Romové jsou se svojí komunitou úzce spjatí. Jak bylo již v teoretické části uvedeno, dle Davidové je jedním z hledisek určení romské etnicity právě vědomí, vědomí příslušnosti k etnicitě a romskému původu. (Davidová, 1995, s. 16-17) V rámci své komunity mají nějaké specifické chování, zvyky a tradice. Pro sociálního pracovníka je důležité, aby tyto specifika znal a uměl s nimi pracovat. Tato kategorie se zaměřuje na to, jaká specifika vidí sociální pracovníci při práci s romskou komunitou, oproti majoritní společnosti.

V rozhovoru Respondent 1 uvedl, že si myslí, že tato specifika jsou dána geneticky, „*No já si myslím, že hraje velkou roli jaké mají Romové geny“* Další, v čem vidí nějakou odlišnost, jsou vztahy, které děti navazují. *Vztahy jsou krátké a ne příliš trvalé. Problémy ve vztazích se řeší hned a následně se na ně zapomíná.*“

Respondent 2 vidí rozdíl převážně v uvažování a kulturním smýšlení, „*Rozhodně si myslím, že se liší, když teda teďka budu mluvit z oleje teda z praxe věci, který mě napadaj, tak řekla bych, že se liší v tom, že ty hluboký kořeny uvažování a kulturního smýšlení i přístupu ke společenským záležitostem maj prostě v sobě jinak nastavený, vzhledem k té komunitě, ve který vyrůstaj*“ . Tuto domněnku pak respondent prezentuje na následující situaci „*Takovej příklad, bavili jsme se s dětma o financích v rámci rodinného centra a bavili jsme se o finanční gramotnosti. A začalo se bavit o penězích, a oni se začali bavit o dávkách, úplně automaticky začali používat tadyty výrazy, že choděj na úřad pro dávky a podle mě dítě, který by bylo z majoritní společnosti, neromské dítě, tak si myslím, že by vůbec netušilo v sedmi nebo osmi letech co to znamená dávky nebo pracovní úřad, že ty děti to prostě neznaj, a si myslím, že to myšlení je utvářené jiným způsobem*“

„*Tak, že jim jak to stačí, jak já to vnímám, žít v té komunitě a jsou hodně zaměřený na tu rodinu, na ty vztahy, na to prožívání lásky a hudby a emoci. Ale zároveň je hodně zajímavý, že když jdeme do domova důchodců, tak tam skoro nenajdeme romský lidi, že jako většinou jsou tam jako bílý lidi, ale že romský občany skoro v domově důchodců nenajdeme. Oni jako mají tu komunitu mezi sebou hrozně silnou. Romský děti bejvaj naopak hodně v dětských domovech, ale je zajímavý, že se to vždycky nějak překlopí, oni držež spolu hodně.*“

V případě Respondenta 3, který se v tuto chvíli věnuje primárně distanční výuce, jsou patrné rozdíly v potřebě podávání informací romským dětem ve vzdělávání, „*Ty děti potřebují předat informace individuálně, nějak zajímavě, potřebují určitě kontakt. Myslím, že jim maximálně nevyhovuje ta distanční výuka, jak musí koukat do počítače. Nejsou schopný pobrat ty informace a převzít je. Nemůžu si představit, že jim to někdo nepřevysvětlí individuálně a neumím si představit, že se třeba s nimi ten člověk nebaví*“

Podle Respondenta 4 je odlišným znakem to, že Romové žijí přítomností.

Respondent 5 uvedl, že podle něho se to liší tím, že komunita je tvořena rodinami, které mají pevné vztahové vazby. Když má jedna rodina dobrou zkušenost se sociální pracovníkem, předá kontakt další. Také Respondent 5 vidí odlišnosti v životě, v přítomnosti. Například v tom, že si nepamatují sjednané termíny, a ty jim musí být připomenuty, „*Komunikace asi třeba v tom, že když se člověk na něčem s nimi domlouvá, tak je to třeba nedomluvit dva týdny dopředu, protože na to zapomenou, je to třeba dva dny dopředu, protože hodně žijou tou přítomností, neviděj moc dopředu, takže když s nima něco pracovník domluví, tak to musí i připomenout.*“

2. Přístup

Metody

Principy

Druhou kategorií představuje přístup. Bez nalezení vhodného principu pro práci s romskou rodinou je spolupráce prakticky nemožná. Obecně platí, že by se měl v sociální práci uplatňovat individuální přístup. Podle Navrátila (jak již bylo uvedeno v kapitole o Romech) lze proces práce s romským klientem shrnout do několika bodů: trpělivost, individuální tempo podle potřeb klienta, všímavost k neverbální komunikaci, vznášet kritiku pouze v soukromí, ověřovat si sjednané termíny, neobávat se blízkosti či tělesného dotyku, neobávat se projevených emocí jako potenciální hrozby, interpretovat informace jasně, výstižně a stručně, využívat zpětnou vazbu, respektovat hodnoty romské minority“(Navrátil, 2003, s. 202-208) .

S těmito principy se z velké míry ztotožňují také respondenti. Tato kategorie je zaměřena na to, jaké přístupy využívají respondenti ve své práci s romskou rodinou a co je podle nich nejdůležitější. Za společný znak je pak uvedena důvěra.

Respondent 1 uvedl, že on pokládá za nejdůležitější chápat potřeby klienta a vcítit se do něho. „*Dost často probíhá to, že musíme nacítit na aktuální stav a musíme rozlišit, jak s klientem*

mluvit, zda direktivně nebo jako kámoš na pohodu“Najít specifický způsob, jak s klientem komunikovat“. Dále vidí jako důležité seznámit se, pokud je to možné, s historií klienta.

Respondent 2 zase vidí jeho funkční strategii v naslouchání, neodsuzování a projevení zájmu o jejich kulturu „*Myslím si, že je to naslouchání, rozhodně to má každý člověk, pak empatie, snížit se do té situace s nimi, kde jsou, chápat je a ukázat jim, že nejsem nepřítel a že mě zajímá jejich kultura a to, jak uvažují, a že se mi to vlastně líbí“*

Dle Respondenta 3 je důležité dát rodině čas „*Chce to čas, rok do té rodiny docházet, nic moc tam nedělat, jen s nimi být, poznávat jejich kulturu a po tom půlroce nebo roce začínat tu práci. Teprve pak jim můžu něco podsunout nebo pozměnit“* Udělat si prostě čas na to je nejdřív poznat.

Respondent 4 uvedl, že je velmi nápomocné, že sociální pracovník je ze zákona vázán mlčenlivostí, „*Myslím si, že hodně tomu pomáhá to, že mám mlčenlivost, že když představuju tu organizaci a sebe té rodině, tak zdůrazňuju, že mám mlčenlivost a že věci, který oni mi sdělej, já nesmím sdělovat třetím stranám, pokud s tím nesouhlasí. To je základní pravidlo té služby. A je to i ze zákona, my tu mlčenlivost máme ze zákona. A myslím si, že tohle je celkem důležité, že je to často nástroj, co pomáhá tu důvěru budovat, a pak už tomu pomáhá i nějaký osobní přístup“*

V rozhovoru Respondent 5 nastínil také podvody a polopravdy, se kterými se při práci s cílovou skupinou setkává, „*Další věc je to, ať se to někomu líbí nebo ne, tak z mojí zkušenosti asi patnáctiletý je rozdíl v tom, že je tam větší míra podvodů u těch romských rodin. A větší snaha zneužít třeba tu sociální službu. Takže i při popisu těch sociálně negativních situací je potřeba, aby ty sociální pracovníci ověřovali pravdivost toho tvrzení. Protože z té sociální služby může ta rodina získat nějaký profit, ať už materiální nebo i jiný, tak je schopná prostě uvést nepravdivý informace v popisu té své situace, na základě který se ta spolupráce uzavírá, a je to prostě potřeba ověřovat.“* Důvěru považuje za něco, co je dané jako dar od Boha. Podle něho je kromě důvěry pro tuto práci důležitý humor, také je nutné nebrat se tak úplně vážně, a pokud pracujete s dětmi, mít je rád. Být tam v tu chvíli pro ně.

3. Komunikace

Srozumitelnost

Jednoduchost

Užitečnost

Tato kategorie se bude zabývat funkční komunikací s romskou rodinou. V příručce o komunikaci v interkulturním prostředí můžeme najít určitá specifika komunikace u romské komunity. Jedním z nich může být také to, jak Romové sdělují informace. V první řadě jim nejde o to vyjádřit srozumitelně danou informaci, ale vyjádřit svůj postoj k adresátovi, vyjádřit svůj postoj k dotyčnému sdělení a ovlivnit postoj adresáta ke sdělení. Samotná informace se pak ztrácí. (Člověk v tísni, online) Tato kategorie představí komunikační techniky a metody, které využívají ve své praxi respondenti.

Podle Respondenta 1 je pro funkční komunikaci přínosné sledovat i neverbální komunikaci v projevu klienta, „*Koukáš, jak reaguje verbálně a neverbálně, a tak to můžeš už začít rozklíčovávat, co je to za člověka.*“ *Také se naučit reagovat v souladu s povahou klienta a s ohledem na aktuální situaci, Musíš se na něj navnímat. Je kumšt, teda jako není, ale musíš zjistit, co ten klient chce, každý klient je jiný. Mám klienta, který vyžaduje drsný humor, a pak klienta, který potřebuje vřelost, a pak to funguje.*“

Respondent 2 si myslí, že pro funkční komunikaci je důležité používat jednoduché pojmy, „*Ten způsob té mluvy je jiný. Jsou to kratší věty. Když s nima mluvím, tak mluvím jednodušeji, vůbec nevolím zbytečně složitá slova, používám jednoduchý slovník. Snažím se ujišťovat, že mi ten člověk rozumí, že chápe, co chci říct. Je to jako bych mluvila s člověkem, který se naučil nedávno česky, ale spíš jako s dítětem. Není to, jako bych si stoupla k sobě, v úvozovkách k sobě, rovným člověkem. Nechci ho ztratit tím, že budu mluvit složitě.*“

Respondent 3 má zkušenost s tím, že pro funkční komunikaci je důležitý vzájemný respekt. Při jeho narušení se Respondentovi 3 osvědčilo zrcadlení chování klienta, „*Kdybych cítila třeba z jejich strany nátlak, že bych z nich měla třeba respekt, tak si taky vybuduji svůj respekt takovou svojí pozicí. Zvýrazním, kdo jsem. Znovu řeknu svoji pozici tady, znovu řeknu, proč tuhle věc říkám, proč zrovna na tohle pravidlo apeluju. A můžu napodobovat chování toho člověka, toho, co je naproti mě. Což by třeba u neromských lidí působilo směšně, ale u těchto romských nám to funguje, že on začne mluvit hlasitě, já začnu mluvit hlasitěji. On udeří do stolu, já také mohu udeřit do stolu. Je to jazyk kterému oni rozumí.*“

Podle Respondenta 4 je komunikační schopnost ovlivněna stupněm dosaženého vzdělání a je tomu potřeba přizpůsobit konverzaci, „*No tak pokud se potkáte s člověkem, který má jenom základní vzdělání a je dost možný, že má dost omezený komunikační schopnosti a je pomalejší, pak je potřeba tu komunikaci tomu přizpůsobit*“

Respondent 5 zase při své práci klade důraz na vysvětlování. Jednoduché vysvětlení dané informace. Respondent 5 podložil svoje vyjádření následující situací „*Třeba maminky některý, který mě často hodně překvapěj, když třeba řeknu: paní potřeboval bych od vás podepsat papír, aby k nám vaše dítě mohlo chodit. Ale já prostě nechápu, co po mě chcete, já zas nechápal, jak to může nechápat. Tak jako se to někdy stane, tak to musím ještě víc zjednodušit nebo to říct někomu jinému z rodiny, kterej to pochopí a tak.*“

4. Role sociálního pracovníka

Pracovní náplň

Pravidla

Autorita

Hodnocení spolupráce

Tato kategorie pojednává o tom, jakou úlohu v procesu spolupráce hraje sociální pracovník . V teoretické části se tomuto tématu věnuje kapitola o sociálních pracovnících. Pro lepší orientaci v tématu zde budou některé informace zopakovány.

Matoušek uvádí, že do pracovní náplně sociálního pracovníka patří práce s klienty a jejich rodinou, s přirozenými i uměle vytvořenými skupinami, s organizacemi, s místní komunitou a spolupráce ve formě konzultace při navrhování některých vyhlášek a zákonů. (Matoušek, 2003, s.13) Také by podle Gulové měl mít určité vlastnosti, např. znalosti napříč obory. Dále je důležité, aby respektoval a uplatňoval dle Elichové následující hodnoty: empatie, odbornost a důvěryhodnost. Jako další důležité hodnoty sociální pracovníci uvedli vstřícnost, tolerantnost, otevřenost, čestnost, altruismus, lásku a dobro. (Elichová, 2017, s.50)

V následující části jednotliví respondenti uvedou, jak vnímají svou roli sociálního pracovníka v rámci práce s romskou rodinou a jaký volí přístup vedení. Opět tyto informace ovlivnil fakt, že někteří respondenti se věnují distanční výuce.

Respondent 1 vnímá svoji roli jako učitel, sociální pracovník a v současné době i kamarád., *„já mám roli učitele, sociálního pracovníka, mám roli kamaráda a současně mám roli i trochu rodiče. Protože snažíme se o nějakou sociální práci přesto, že suplujeme učitele, protože ti učitelé se sice snaží a ta komunikace je skvělá, ale děti nejsou schopny pobrat tu látku probíranou, nejsou schopni pobrat přes ten počítač. Nejsou schopni soustředit se na tu látku, nejsou schopni vydržet třičtvrtě hodiny u toho počítače, aniž by si ťukali něco vedle, takže to není možný, není to udržitelný. Takže během každé výuky je důležité že znova je vysvětlována ta látka tomu dítěti, a pak jak se dělají úkoly, se mu to zopakuje, znova jak doděláváme ty úkoly, a tak to je role učitele. Potom jsme v roli toho sociálního pracovníka, kterej se snaží skrz tu distančku mluvit o tématech, které mají nějaký přesah. Třeba teďka jsem mluvila s klientem o jeho prvním sexu nebo s jinou klientkou, protože jí bude patnáct, tak mezi hodinama jsme mluvili o tom, že nesmí zapomenout si s rodičem zajít pro občanku, takže se snažíme o nějakou ten společenskou přesah na ty témata, o kterých mluvíme. Určitě jsme v roli nějakého kámoše, protože ty děcka nejsou společně v těch třídách a potřebují nějaké přátelské vedení.“*

Respondent 1 preferuje rovnocenný přístup *„Je důležitá nějaká naše autorita, ale myslím si, že autoritu nezískám tím, že jim budu něco přikazovat nebo zakazovat ale naopak, že se naladím na jejich nějakou rovinu, a pak spolu můžeme mluvit jako rovnocenní. A pak ten vztah funguje. Ale ne, že jsem nějaký direktivní učitel, kterej jim zakazuje, přikazuje. To z mého pohledu nefunguje“*

Spolupráci s romskou rodinou hodnotí pozitivně *„, Ano, jak jsem říkala, průšvihy jsou spíše vyjimečné“* Ohledně spolupráce v otázce vzdělávání Respondent 1 spíše nyní komunikuje se školou., *„V tuto chvíli je to zase jiný, protože je distanční výuka a my jsme mnohem víc v kontaktu s těma učitelama“*

Respondent 2 svoji roli vnímá z hlediska církve a jednoho z Božích přikázání, že máme druhé milovat jako sami sebe. Takže celá jeho rodina jezdila do romských ghet a věnovala se Romům. Přes děti a humanitární pomoc se tedy Respondent 2 dostal i k jejich rodinám., *„Ty rodiče byli rádi, že se jim někdo věnuje a že je má rád, plus jsme jim vozili humanitární pomoc, oblečení, hračky, a to byl pro ně důkaz, že máme nezištný zájem. A samozřejmě, že tam byla i nějaká duchovní péče potom, protože oni si rádi povídají a jsou hodně náboženský, takový jako pověřivý, že tam toho bylo spoustu těch rozhovorů. Rozhodně to byly činy lásky, čas a nějaký materiální věci.“*

Spvuj přístup Respondent vnímá jako přátelský, ale umí i přitvrdit, když je potřeba. „*Jednám spíš na přátelské úrovni, nejdřív jim ukazuju zájem a nemám žádné direktivní sklony, ale rozhodně jsem typ, kterej je spíš potom takovej ostřejší. Jakože se s nima pak, kde byla nahlášená romská rodina, úplně nemažu. Že se jim jako snažím nejprve ukázat, že o ně mám zájem, že mě zajímají, že je nesoudím, ať dělají cokoliv a vytvořit nějakou pevnou vztah, ale potom nemám problém jim jasně říct jo nebo ne.*“

Spolupráci v oblasti vzdělávání vnímá Respondent 2 kladně „*Jako kladná je v tom že je můžeš ovlivňovat, především si myslím, že v rámci morální změny v rodině . Můžeš přispět k tomu, že budou líp komunikovat, řešit konflikt o trochu víc, chut třeba z toho života .Nějak trochu se ptát o to vzdělávání nebo o tu práci. A vidím to jako velkej úspěch když se něco takového podaří. Ale doslova jako je přetvořit, chtít potom že budou perfektní, to k sobě nemaj. Ta komunita je zvyklá žít pro teď. Ohledně spolupráce s romskou rodinou se Respondent 2 vyjadřuje takto, „*My jsme s nima pracovali hodně, tak 200 oslovených lidí, možná i víc, možná třeba 250, a dokavad jsme dávali a byli tam pro ně, tak nás měli rádi. A jakmile jsme dávat přestali, nebo se jim přestali věnovatale na druhou stranu, do dneška mám mezi nima nějakou úctu a respekt a který nás pozdravěj, když nás viděj, než v úvozovkách jiný lidi. Takže určitě to semínko, který jsme zaseli a je tam nějaký prostor do budoucna. Musím říct, že ta práce pro mě je náročná .Asi mě nepovzbuzuje to, že tam nevidím moc návratnost. Že jsem člověk, kterej potřebuje vidět ten růst a někam se posouvat a že už nemám asi energii jenom investovat, a pak čekat dalších 10 let než z toho něco vyroste. Já obdivuji každého sociálního pracovníka nebo duchovního, co se těm lidem úplně nezištně věnuje a myslím, že je to strašně potřeba, je to prostě taková oběť. Ale já bych se k ní osobně nevrátila.*“*

Důraz na pravidla klade Respondent 3 . Pravidla jsou podle něho *nutností* „*Já bych řekla, že pravidla je zachraňujou. Hranice a pravidla. Že když se to jako naučí, tak to že je potřeba. Ale nesmí tam chybět ten osobní přístup. Ale řekla bych, že pravidla ano, že je to něco pro ně důležitý. Když oni žijou často v tom chaosu.*“

Spolupráci v oblasti vzdělávání vnímá Respondent 3 jako náročnější, „*Je tam samozřejmě daleko víc energie než u jiných dětí, ale nemůžu říct, že je to negativní. Je to náročnější. Ale nevím, jestli bych řekla pozitivní nebo negativní. V tom smyslu náročnosti spíše negativní.*“ Na otázku ohledně spolupráce s romskou rodinou Respondent 3 nedokázal odpovědět, „*To je těžká otázka. To je strašně těžká obecná otázka. Protože u dětí ano, u některých rodin taky se snaží nějak. Já nedokážu asi odpovědět.*“

Na možnost volby a dobrovolnost upozorňuje Respondent 4. Svou roli vidí v roli pomocníka, který nabízí službu, „*No určitě jim nic nenařizuju, my jsme sociální služba, kde jí ti lidi čerpaj dobrovolně. Takže tam není žádný direktivní tón je to prostě nějaká smlouva o tom, že my jim poskytujeme nějakou sociální službu, která zahrnuje nějaké poradenství, doprovody na nějaké úřady, pomoc s vyplněním formulářů, pomoc s hledáním práce. Máme i služby, které se zaměřují na doučování, nízkoprahové kluby, předškolní klub, takže tam voděj maminky ty malý děti od těch 3 do 5 let nebo 6. Takže jako těch služeb je celé spektrum. A ten klient je čerpá dobrovolně a čerpá je na základě toho, že je uzavřená smlouva mezi klientem a námi a kdykoliv se může rozhodnout, že jí prostě nebude čerpat. To je jeho svobodná vůle, my nejsme žádná kontrola nebo nějaká, kterej má nějakou moc nad těma lidma. My jsme nezisková organizace a chodíme přímo do prostředí těch rodin, pohybujeme se v jejich domácnostech. Pomáháme třeba s doučováním a s poradenstvím, třeba s návrhama na odlužnění, a podobně.*“

Spolupráci Respondent 4 hodnotí spíše kladně, „*Jak s kým. Spíš pozitivně. Obecně spíš pozitivně. Jinak bych tu práci nedělala tak dlouho, jak ji dělám. A hrozně ráda potkám ty klienty a popovídám si s nimi. Řekla bych spíš pozitivně.*“ V oblasti vzdělávání je Respondent 4 spíše skeptický, „*No tam je to pro mě jakoby náročný. Je těžký motivovat do toho vzdělávání romský děti, protože tam pro ně nejsou ty perspektivy. A ani já je tam nevidím, protože jsem to zažila i v práci s těma dospělýma a vidím, jak je to těžký sehnat si práci, když je člověk Rom. To má ta společnost dost negativně daný vůči Romům. Myslím, že těch stereotypů je hodně, ale oni jich taky mají spoustu o Čěších. Ono to je vzájemný. Akorát že je jich míň, jen nejsou v postavení moci. Ale taky mají předsudky.*“

V roli určitého průvodce se vnímá Respondent 5 „*Jsem spíš takový průvodce a prostředník. Zároveň upozorňuje na to, že některým sociálním pracovníkům jde o to přebrat kontrolu nad klientem, „To je pro mě takový výrazný téma, že ta touha pomoci je často provázena tou touhou po moci. Že vlastně ty sociální pracovníci, některým se to líbí a vyhovuje jim to, když mají nad těmi svými klienty moc. Pak se to negativně projevuje v tý práci. Fakt to nemám rád. Tak se snažím tady v tom být spíš tím průvodcem a navrhopat nějaký věci, ale ne dávat direktivní nějaký násilný nařízení, a tak. Jsou ale nějaký hodnoty, na kterých je třeba trvat. Ale jsou zase situace, kdy si ti klienti musí najít svoji cestu.*“

Dále také zdůrazňuje to, aby sociální pracovník nezastával roli někoho jiného než sociálního pracovníka „*Speciálně u dětí, tak tam u těch romských dětí si myslím, že je to výraznější v tom, že ten pracovník si musí hlídat tu hranici, protože oni jsou takový přichylný, že nemaj takovou tu vazbu třeba se svým tátou a ty rodiče s nima třeba nedělaj ty různý hry a nejezděj s nima na*

výlety často, teď už se to jako mění, ale ještě třeba před několika lety žádný ty rodiny nejezdili na dovolenou. Teď už docela jezdějí, ale stejně málo. Takže když je to dítě v nějaké takové službě a třeba jezdějí na tábory a tak, tak to dítě to s těma pracovníkama zažije, a právě ten věnovaný čas v bezpečném prostředí, tak to si musí hlídat ten pracovník, aby nenahrazoval něco, aby měl pořád tu svoji roli toho sociálního pracovníka. Nenahrazoval nějakého jiného člena rodiny a tak. “

Spolupráci v rámci vzdělávání Respondent 5 vnímá velmi pozitivně, „Dobrá, čím dál tím lepší. Hlavně je to jedna z těch věcí, aby se s námi spojili jako s členy většinové společnosti. Že je to pro ně nějaký profit do budoucna. Že je to něco, co chtějí doopravdy.“ Spolupráci s rodinou naopak vnímá spíše negativně „, Tak jak se to vezme. Procentuálně určitě záporné. Už ve škole nás učili, že sociální pracovník s Romy nemůže počítat s nějakým vysokým stupněm úspěšnosti. To nám hnedka na první hodině říkala učitelka, tak 12:1 a už ve škole věděli, že se chystám pracovat s romskou komunitou, tak říkali: a vy počítejte s ještě menší pravděpodobností. Takže úspěšnost je hrozně malá, ale o to větší je pak radost z těch několika úspěchů. “

5. Mentalita

Způsob myšlení

Hodnoty

Divokost

Tato kategorie se bude věnovat romské mentalitě. Nejdříve by chtěla autorka ukázat, jak pojem romská mentalita vnímají samotní Romové. Dvacetiletý Rom , který studuje na vysoké škole humanitní obor, vyvracel sedm zažitých stereotypů ohledně Romů. Jedním z nich byl následující argument *Romy nejde "převychovat", mají v sobě zakořeněnou mentalitu kočovníků a neumějí žít v souladu s většinovou společností.* Podle tohoto mladého Roma „Problém není ve výchově či převýchově, problém se nachází v systému, v sociální a ekonomické situaci, ve vztahu člověka ke člověku. Jakmile se určitá komunita dostane do izolovaného prostředí (tím myslím ghetto), kde jsou špatné životní podmínky, bude se chovat stejně. Chovala by se tak bílá rasa, stejně jako oranžová.“ (Frydecká, 2009, online)

Nad zažitou a vrozenou mentalitou Romů, se kterou je nutné při sociální práci s Romy počítat, se zamyslelo v rozhovoru i několik respondentů. V této části bude představeno, co jednotliví sociální pracovníci vnímají pod pojmem romská mentalita a jak s ní pracují.

Respondent 1 je přesvědčen, že v Romech je jejich mentalita zakořeněna velmi hluboce., *Myslím si, že to mají tak hluboko zarytý v sobě, ale je to můj názor, jo tak jak to pozuruju já, tak si myslím, že je to pořád stejný. To samý i ty rodiny těch dětí, jakože ty dospělý oni prostě neřešej to, že bydlej v nějakých hrozných podmínkách anebo jako, jak kteří. Žijou tou svojí divokostí, jako že jsou spokojený v tom, jako v bytě, kde spoustu let nefungovala elektrina, prostě mejou se ve studený vodě, ale jako že je to pro ně nějaká norma, nějaký přirozený.* “

Podobné stanovisko zastává i Respondent 2., *Rozhodně si myslím že je to spojeno s etnicitou a věřím tomu, že odkud jsme, nás jako utváří jak kulturně, tak typově, rysově, charakterově, že prostě ty jižanský typy bejvaj takový divočejší, takový živočišnější, a jestli Romové, teda ty, pochází z Indie, pak putujou a maj nějaký hluboký dědictví, tak je to dáno i etnicky, rozhodně. A musíme si to holt přiznat a myslím si, že je důležitý chápat jako, že to nezměníme.* “

Respondent 5 sdílí podobný názor., *Ta mentalita je taková divočejší, že se tomu musí člověk nějak přizpůsobit nebo si na to zvyknout. Když ten sociální pracovník není Rom, je třeba Čech, tak musí nějak pochopit tu větší divokost a hlasitost, vulgaritu, a tak. Vlastně se tak musí přizpůsobit, ne že by začal být taky vulgární nebo začal řvát, ale takovou větší míru tolerance musí k tomu mít a porozumět tomu, protože některé ty projevy se musí brát s nějakou nadsázkou, ne úplně doslovně, třeba když ta máma řve na to svoje dítě, já tě zabiju, ty hajzle, vona ho veszkutečnosti má ráda to dítě, tak tohle je třeba pochopit.* “

6. Vzdělávání

Vliv rodiny

Vliv společnosti

Vzdělávací systém

Tato kategorie bude pojednávat o vzdělávání v romské rodině. Tomuto tématu se věnuje kapitola v teoretické části, přesto by autorka zde chtěla sdílet znovu již zmíněnou myšlenku pro celistvější pohled na oblast vzdělávání. Gulová uvádí, že potenciál ke vzdělání je u romských dětí a dětí z majoritní společnosti stejný. Rozdíly, které jistým způsobem hendikepují romské děti, spočívají v sociálním znevýhodnění, které je ještě podpořeno neznalostí majoritní společnosti v oblastech romské kultury, jazyka a etnicity. (Gulová, 2010, s.8) Tato myšlenka provází celou tuto kategorii a nachází se i v odpovědích některých respondentů. Sociální pracovníci v této části uvedou, jaký vliv podle nich mají jednotlivé složky jako rodina,

společnost a vzdělávací systém na vzdělávání dětí. Tato kategorie bude také obsahovat popis, jak konkrétně probíhá spolupráce mezi sociálními pracovníky, rodiči a dětmi v rámci vzdělávacího procesu. Budou zde také nastíněny překážky, které podle sociálních pracovníků brání ve vzdělávání dětí.

Respondent 1 hodnotí vliv rodiny na vzdělávání a jejich zapojení ve vzdělávacím systému negativně, *„Myslím, že role vzdělávání u rodičů je žádná. Že je nulová.“* Dále dodává, že rodina se o vzdělávání začne zajímat pouze v případě, že jim hrozí problém., *„Oni se zajímají ve chvíli, kdy se začne zajímat OSPOD a sociálka. Nezájímají se, neřešej, nevnímaj žádný svůj úkol v roli toho rodiče v tom vzdělávání, a pak když už jako je průšvih, tak to začnou řešit a začnou to řešit tak, že přehazují odpovědnost na jiné orgány. Třeba na nás. Ať děláme s klientem úkoly, ať rychle něco uděláme než přijde OSPOD a bude soudní dohled nad rodinou. Takže v téhle chvíli se rodič začne zajímat, ale jinak ho to nezajímá.“*

Konkrétní spolupráce s rodiči ohledně vzdělávání je taková, že v tuto dobu. Respondent jedná převážně s učiteli. Práce s dětmi teď do značné míry ovlivnila distanční výuka, *„Při distanční výuce to probíhá tak, že každé dítě má svůj rozvrh a připojí se na svůj počítač a je kontrolované, zda nenarušuje hodinu, zda si třeba nechatuje, pokud máme dostatek pracovníků, tak ten pracovník u toho klienta sedí a pomáhá mu, aby se mohl zapojovat do hodiny, protože je to pro ně hrozně těžký. Sama víš, že když máš přednášku prostě a máš jako celou dobu dávat pozor, tak je to těžký i pro nás, že jo přes ten počítač, natož pro tady ty děti. Takže se snažíme třeba dovysvětlovat jim tu látku, aby se mohl přihlásit a říct a mohl zažít nějaký ten úspěch. Potom, když chtějí, můžou dělat i úkoly, ale to není podmínka. Ty úkoly, když potřebují, tak děláme s nima, v ničem je nenecháme vykoupat, jsme tam pro ně. A i jim kontrolujeme ty úkoly, procházím to s nima a dovysvětluju jim to. Protože když dostane jedničku, tak je šťastný a není to takový to, já jsem černej, co dostává pětky a má průsery ze všeho, že jo.“*

Respondent 2 naopak vidí v roli rodiny ve vzdělávání důležitou roli, *„Hraje úlohu takovou, že jim dává příklad a motivuje je, jak se učit a studovat jako každá rodina. Dává jim zázemí a vytváří nějaké podmínky. Tím, že jak už jsem říkala, si myslím, že pro ně to není něco, co by jim bylo nějak blízky a tím cílem jejich životním. Tak často to podle mě nemá tu úroveň, jakou by mělo mít. Takže si myslím, že pokud se chtějí vymanit z toho romského stigmatu, tak se musí hodně snažit, protože jsou kulturně v tom zainteresovaný“*

Respondent 3 uvádí, že rodina ve vzdělávání svých dětí často nevidí smysl a odrazuje je od toho, *„oni v tom taky nevidí smysl, že je často odrazují od toho, aby šli na nějakou střední školu.,,*

Oni v tom podle mě nevidí moc smysl. Oni říkají, stejně je nezaměstnají, stejně s tím bude potíž, nevěří tomu, že vlastně to řemeslo je může uživit. Tu víru v to nemají.“

Spolupráce s rodiči v tomto případě probíhá v podobě poradenství, jaké jsou další možnosti ve vzdělání pro jejich dítě, *Když to dítě končí devítku nebo osmičku, tak se o tom bavíme, jaké by byly možnosti. Tak snažíme se jim to vysvětlovat, ale typický je, že oni jdou do prváku, do druháku, a pak toho nechají, nemají tu podporu té rodiny. Ta podpora je minimální. Mentální, psychická, natož třeba nějaká finanční.“*

S dětmi pak probíhá spolupráce především pomocí pozitivní motivace, *„My se je snažíme motivovat, když vidíme, že nás poslouchají. Když se těší, že by z nich něco mohlo být, že by mohly pokračovat dál. Takže několik dětí už se nám podařilo dostat na střední školu, tak z toho vždycky máme radost, ale málokdo to potom dodělal. Takže záleží, kdo je motivuje. Komu oni věří.“*

Respondent 3 také podotýká, že romské děti jsou spíše zaměřené na praktické dovednosti, *„Tak vidím, jak je pro ně naprosto nevyhovující ten školní systém. Oni potřebují praktické dovednosti, potřebují osobní přístup, a to je přesně to, co v těch školách není. Já bych řekla, že v alternativních školách by byly šťastný, kdyby se tam dostaly. Tam dělají hodně ty praxe, oni jsou hodně šikovný a učenlivý a učí se nápodobou, neučí se z knih nebo z internetu, oni se učí nápodobou od někoho jiného, od nějakého mistra nebo šikovného člověka. To oni dokážou, rádi se učí novým věcem, ale jsou to velmi často praktický záležitosti a ve chvíli, kdy je jako dáváme do těch šablon našeho školského systému, tak se samozřejmě z nich vytáhne úplný minimum, protože oni v tom selhávají, oni to nepotřebují k životu, mít nějaký jako informace, který nepoužijou.“*

Podle Respondenta 4 souvisí zapojení rodiny do procesu vzdělávání na tom, do jaké míry jsou uspokojeny životní potřeby dané rodiny, *„Všichni jsou zvyklí, že s tou školou dětem začíná nějaká povinnost. V těch běžných rodinách se na to klade dost důraz a v těch rodinách sociálně vyloučených ty rodiče podle mě, oni sami to vzdělání nemají a mají tak často existenční problémy, že neví, kde budou bydlet nebo co budou zítra jíst, že to vzdělání je jakoby na chvostě. Takže nepřisuzují mu valnou váhu, anebo nemají kapacitu se tím zabývat. Protože v žebříčku hodnot je to někde dál než jsou ty existenční věci, kdyby i jiný měli existenční problémy, tak možná tomu vzdělání tak taky nepřisuzují takovou váhu, protože na to prostě nemají kapacitu.“*

V podobném duchu se nese i odpověď Respondenta 4 na začlenění rodičů do procesu vzdělávání u jejich dětí „*Je malá. Čím líp na tom ta rodina je z hlediska i nějakýho sociálního vyloučení, tím víc to vzdělání hraje roli. Tam je podle mě přímá úměra. A znám spoustu romských rodin, které dbají na to, aby jejich děti chodily do školy a vyučily se. A vedou k tomu ty děti poměrně přísně. Většinou jsou to rodiny, které jsou na tom i líp finančně.*“

Spolupráce s dětmi vypadá následovně, jde opět především o motivaci dětí, „*Je snaha ovlivnovat je, aby se vyhnuly nějakému rizikovému chování a podobně, a pak jsou terénní pracovníci, který choděj do těch rodin a tam se to řeší, zajistí se vyšetření v sociálně pedagogické poradně, a tak. Motivace rodičů k tomu, aby je dali vzdělávat. Řeší se všechno kolem školy.*“

Poslední z respondentů Respondent 5 vidí roli rodiny jako zásadní „*No nejdůležitější, protože ta rodina to může úplně zabránit, aby to dítě dosáhlo nějakého stupně vzdělání, může mu to úplně znemožnit.*“

Konkrétní spolupráce s rodiči probíhá podle Respondenta 5 již od 4. – 5. třídy, protože nerozumí tomu, co jejich děti probírají a neumí jim pomoci s úkoly „*Pracujeme s celou rodinou. Je to prostě tak, že s těma rodičema spolupracujeme, tak od čtvrté, páté třídy si neumí poradit s domácími úkoly, takže o to požádají nás. Potom je to tak, že když si dítě v 9. třídě vybírá školu, tak s námi spolupracují, že by sme jim v tom poradili. Aby to dítě se na tu školu dostalo a aby se tam udrželo.*“

Spolupráce s dětmi je nyní ovlivněna distanční výukou, „*K nám mohou přijít, a teďka si tady můžou půjčit ten notebook a být na té distančce u nás, taky jim pomáháme sehnat třeba ten notebook, aby ho měly doma třeba pomocí nějakých nadačních příspěvků. Taky si tady u nás ty úkoly dělají a připravují se na přijímačky. Takže jim pomáháme nějakou formou doučování.*“

7. Motivace

Diskriminace

Předsudky

Bída

Tato kategorie se bude zajímat o možnou motivaci romské minority k získávání lepšího společenského postavení. Převážně se pak tato kategorie zabývá otázkou diskriminace, předsudků a bídy. Tyto tři faktory se objevily také ve výpovědi respondentů. Do značné míry

ovlivňují, jakou mají Romové motivaci k tomu se snažit začlenit do majoritní společnosti. Opět by zde autorka chtěla zařadit výpověď mladého Roma při vyvracení následující domněnky „Není pravda, že by Romové u nás byli diskriminováni. To je jen jejich taktika, jak na sebe upozornit a něco z toho vytřískat“. Těmito slovy se k této informaci vyjádřil zástupce Romů, „*Těžká otázka. Cikáni jsou diskriminováni, o tom žádná, samozřejmě na to si musí každý odpovědět sám, jestli nahlíží na všechny stejně... Že na to upozorňují? To by asi dělal každý, kdo by zažíval nespravedlnost. Že toho někdy využívají? Tak to prostě je a omlouvat to nebudu, ani to nehaním*“ (Frydecká, 2009, online)

Například s diskriminací se sociální pracovníci setkávají jak u možných pracovních nabídek, tak i u bydlení. Autorka práce nechce, kdo nese větší vinu, zda pověst Romů, kterou si vytvořili, nebo předsudky společnosti. V této kategorii jde především o to, jak hodnotí a jaké mají zkušenosti s těmito faktory sociální pracovníci a co si o těchto faktorech myslí.

Respondent 1 vnímá určitou diskriminaci ze strany společnosti v tom, že bílým procházejí věci, které menšinám ne, například to, když řeknou, že pobírají sociální dávky „*Ale tohleto říkají i bílý, jako to není jenom o Romech. Jakože u bílých je to víc respektovaný a u Romů je to víc slyšet, protože to chceme jako společnost slyšet, protože chceme mít nějakou terč, kvůli kterému budeme nenávislný, no. A je jedno, jestli to jsou Romové nebo uprchlíci nebo jsou to nějakí Ukrajinci, kteří tady pracujou furt, máme prostě nějakou mentalitu, že si jedeme to svoje, tu naši krev bílou nebo tu naši bílou rasu si budeme hýčkat a je nám jedno, že sedí stejně na pracáku jako ten Rom nebo kdokoliv jinej, viš? Tak si to myslím já.*“

Ohledně motivace Romů ke vzdělávání se Respondent 1 vyjadřuje, že motivaci mají všichni, jen cíle jsou jiné, „*Jo maj stejnou motivaci. Oni se chtějí naučit to, co chtějí dělat. Stejně tak jako naše děti. Teda jako v uvozovkách, naše děti prostě běžně už v sedmi letech chtějí být právníky a chtějí tituly a tak, a těmhle dětem stačí prostě jenom být v pohodě*“

Respondent 2 se domnívá, že naše společnost má určité nároky, které jsou v rozporu s romskou etnicitou „*Podle mě pro ně bude problém to, že nevzládaj hodpodaření a tu naši středoevropskou společnost, která je nějak nastavená a má nějaký standard v nějaký výkonnosti, výkonnosti studia, a podobně. Za prvé si myslím, že intelektem, viš, je to jako hrozný ale výše intelektu, co má rodina, je prostě nějaká a jsou tam prostě různé výjimky, ale přesto to hrozně určuje, jak uvažují a co jim stačí. Takže si myslím, že to hospodaření, studium, to znamená nějaký poznání. Jak nejsou dostatečně vzdělání, tak si myslím, že i ty zdroje používají jako omezeně a nedostanou se ke kvalitním informacím, protože ani nevědí jak nebo ani nemají*

tu chuť. “ Respondent 2 se také vyjadřuje ohledně škatulkování Romů „ Myslím, že to, že se je snažíme nacpat do nějakých našich měřítek, krabic, kritérií, protože oni tam nezapadnou, protože to v sobě nemají. Mám zkušenost s jednou kamarádkou, která je sociální pracovníce. Právě říkala nám, že byla zavolána k jednomu případu, kde byla nahlášená romská rodina, že zanedbávají péči o dítě , tak ona se tam jela podívat. Přijela tam a byl listopad a tam děti pobíhaly, bosý, jen v holinkách a tričku s krátkým rukávem, už byl skoro podzimní mrazík. A ty děti tam pobíhaly špinavý na tý zahradě . A ona vlastně chápala, že když se na ty děti podívala, že byly samej sval a šlachy, že byly úplně zdravý prostě, že ty děti nebyly nikdy nemocný, že byly prostě spokojený. Říkala, že kdyby to vzala podle těch našich podmínek tak by řekla, že ty děti jsou zanedbaný a kolik našich evropských dětí bejvá často nemocnejch. A ona chápala, že prostě nemůže je soudit podle toho, co máme my nastavený, takže určitě jednou z překážek může být ten systém, kterým my fungujeme, ten standard tý naší společnosti. My je měříme jako bychom měřili sami sebe a zároveň taková ta naše netrpělivost a touha je mít stejně tak v tom měřítku, které máme nastavený, že to má tak být a neochota a nechut' se k nim snížit a chápat je. Že je to prostě jiná subkultura jako je třeba asijská, vietnamská etnicita tady v Česku, tak to jsou taky Romové. “

Respondent 3 zase uvádí jak důležité je obohacování kultur navzájem „ No to je taková těžká otázka, protože v podstatě oni když jsou přichozí, jsou teda jiná kultura, tak by se tady jako měli přizpůsobit. To máte jak s migrantama, tak do jaký míry je to, že jsou tu cizí, cizí kultura, cizí jazyk, cizí nějaký způsoby, tak proč se teda jako nepřizpůsobí. Mají se přizpůsobit. Oni pak nepodávají ten výkon, co by mohli, nebo se jim prostě budeme podřizovat a uděláme to přesně podle toho, jak oni chtějí a to taky není mnohdy reálný, abychom se přizpůsobovali té kultuře a jejich stylu a jejich pracovní době, ideálně jak oni to mají a jejich hlučnosti, to je taky specifický, že jo. To zas nejde taky takhle to dělat. Na druhou stranu ta společnost naše, zvláště teda česká, by se podle mě víc mohla učit jako poznávat jiné kultury. Jsme hodně jako uzavřený. Myslíme si, že máme patent na všechno, a přitom jakoby ty jiné kultury nás můžou obohacovat . To bych řekla, že jako neumíme v naší společnosti vzájemně se obohacit, nějak si vyjít vstříc a vyjít vstříc tomu co ty lidi umí, v čem jsou dobrý. Dát jim takový pozice a takový vzdělávání, myslím, že je více teď dáváme do škatulek našich a chceme je předělat k našemu obrazu. V tom bude ta potíž, že oni se nechtějí nechat předělat a my je potřebujeme předělat. Neumíme to jinak, mi připadá. “

Respondent 3 také přidává osobní zkušenost s diskriminací „ Třeba , co se hlásily na kadeřnice a nemohou najít práci. Holky šikovný , uměj to, vystudovaly školu a nakonec to nedělají protože

nemůžou sehnat místo. Říkají, že vždycky, když se ukážou, to je taková velká bolest ,vždycky, když se ukážu ,tak mě nevezmou. A pak tu motivaci samozřejmě nemají, to je pochopitelný. Je jedno, jestli mám tu školu nebo ne, stejně mě nevezmou.“

Respondent 4 uvádí, s jakou diskriminací se setkává u Romů v otázce bydlení „ *Tam specifika romské rodiny jsou v tom, že mají obtížnější přístup k bydlení. To znamená, že častěji bydlí v nekvalitním bydlení. Speciálně na ubytovnách .Romská rodina obtížně sežene normální bydlení, to znamená, že to jejich bydlení nevypadá moc dobře.V tom určitě ta etnicita hraje roli ve smyslu v tom, že mají nevýhodné postavení na trhu s bydlením, ale i na trhu práce. Takže tam určitě nějaký ten vliv toho romství vnímám, jednoznačně. Že jako někde zavolají na inzerát, jestli je volný byt a už třeba podle jména pozná ten majitel, že se jedná o romskou rodinu, tak už je v podstatě ta rodina odepsaná. A pak jsou majitelé, kteří se zaměřují právě naopak na tuhle cílovou skupinu, na lidi, který se na tom běžném trhu moc nechytanou a v podstatě toho trošku dost využívají. Takže ty lidi bydlí za strašně vysoký nájem na ubytovnách v jedné místnosti, a podobně.“*

Respondent 4 přímo uvádí, že primárně vnímá u svých klientů rezignaci. A dodává, že by v této společnosti nechtěla být Romem, „ *Ze všeho nejvíc mám pocit, že je tam nějaká rezignace A oni nemají jako vyhlídky, že ta situace bude lepší, tak se nějak naučili v tomhle systému jako fungovat na takovém jako nejvyšším levelu. A nemají moc ambice žít jinak, protože je to pro ně nepředstavitelný, že by to šlo . Pár lidí je, který se o to snaží. Ale většina, se kterou se setkám v tom terénu, jsou rezignovaní. Třeba po základní škole je strašně těžký je přesvědčit, aby se vyučili, oni prostě nevidí nějakou perspektivu v tom zaměstnání. Jejich rodiče, když pracují, tak pracují někde pod agenturou a vydělávají nula nula nic.A voni jako nemají představu, že by si sáhli na lepší práci. Ale nejsem schopna vyhodnotit, kde je vina. Nechci házet vinu jen na ně, ona ta společnost jim tu cestu taky úplně neumetá. Já bych se v téhle společnosti nechtěla narodit jako Romka. Je úplně jedno, co bych vystudovala, ale kdybych vlezla do krámu, tak všichni si hlídají kabelku.“*

Dále Respondent 4 uvádí, že mladí Romové nemají své vzory, které by mohli následovat, „ *Kolem sebe nevidí žádný svoje lidi, který to někde dotáhli. Myslím, že je důležité posilovat tyhle pozitivní vzory. Občas se něco takhle objeví a vidím, že ty děti jsou na to hrdý nebo jsou hrdý na to, že jsou dobří muzikanti, nebo že umí tancovat a chtějí být hrdý. Chtějí vidět tu vlastní specifickou a hledají ji.“*

Poslední z uvedených respondentů uvádí, že aktuální otázkou kolem pandemie je chudoba romských rodin, zároveň ale vidí změnu v hodnotách komunity, „*Tedka v téhle době od jara 2020 tak se děje to, že ta romská komunita je a už byla i předtím, že ta komunita, většina té komunity, je podstatně chudší než ten zbytek společnosti. Takže tedka je nejčastější sociální situací to, že přicházejí o práci a padají do dluhů. Chybí jim peníze na nájem. Hrozí jim ztráta bydlení. Nemají peníze na jídlo ani na oblečení. A hrozí jim odebrání dětí do ústavní výchovy. Máme tady asi 50 rodin, možná teď víc, a 75% z toho jsou samoživitelky. Vlastně charakteristický u těch romskejch mladejch kluků a mladejch mužů je, že oni mají problémy s náruživostí. Že často pijou, jsou agresivní, mlátěj svoje partnerky a hrajou automaty. Berou drogy a často jsou ve výkonu trestu, takže ta žena zůstane s těmi dětmi sama. A to je hodně nevýhodná pozice, ať si Romka nebo Češka. Tak je to vlastně v ČR tak, že to má těžký, aby vyžila. Tak to jsou tady ty věci. Potom, že pořád ještě je ta nízká kvalifikace u těch rodičů, takže se to přenáší z generace na generaci. Že často je tam jen to základní vzdělání. To se ale bude měnit, protože už pochopili, že vzdělání je nějaká hodnota. Pokud někdo chce žít tady v té zemi. A být součástí tohoto systému.*“

Respondent 5 vidí z dotázaných respondentů otázku motivace nebo změny romské komunity pozitivněji. „*No to je rozdíl jo, jestli věřím tomu, jestli se nějak integrují nebo nastane nějaká inkluze, jak si představuje odborná veřejnost, tak já jsem přesvědčeněj o tom, že to oni nechtějí a já to po nich ani nechci. A myslím si, že je to běh na mnohem delší trať než na několik desetiletí. Ale myslím si, že důležitější je, a tomu i věřím, aby se změnili. Ne aby se úplně integrovali, to ono je jim mezi sebou dobře a moc nás jako nemaj rádi, většinu z nás. Takže já věřím tomu, že se může stát, že nenastane taková integrace, ale, že se život té komunity časem promění. Že, oni zjistí, že je to potřeba, aby se jim tady žilo líp. To už se děje. A to se může stát tím, když ty hodnoty, který oni vyznávají, se změní. Ale tohle neudělá sociální práce. Myslím, že se něco může stát v životě toho člověka, aby si řekl, aby si řekl, že chce žít jinak. Když už se v tom člověku něco stane a tou nejvyšší hodnotou není uživat si, tak to potom může změnit tu celou komunitu. Já věřím tomu, že může to nastat postupně tím, že se vytvoří nějaká základna, i tou sociální prací. Základna taková, že se bude pracovat s těma dětma, a v té další generaci z nich vyroste aspoň několik kvalitních osobností, který budou příkladem pro ten zbytek komunity potom. Pro ty děti, že se to takhle přeneso postupně po těch generacích. To, že by si vzali příklad z nějakého sociálního pracovníka, to si nemyslím, možná pár těch, co budou s nima nablízko. No a další věc, který věřím, že jsou různý křesťanský hnutí probuzení, třeba v Brně.*“

Závěry výzkumné části

V souladu se stanoveným cílem byly stanoveny dvě hlavní výzkumné otázky a pět dílčích výzkumných otázek: Hlavní výzkumná otázka(1HVO): Jak probíhá proces spolupráce mezi sociálními pracovníky a romskou rodinou?

Dílčí výzkumné otázky :

DVO1: Jaká jsou specifika při práci s touto cílovou skupinou?

DVO2 a: Jak lze navázat funkční spolupráci?

DVO2 b: Jak lze navázat funkční spolupráci v otázce vzdělávání?

První dílčí otázka je spojena s kategoriemi Komunita a Mentalita. Kategorie Komunikace a Přístup s přesahem do kategorie Role sociálního pracovníka se pojí k druhé dílčí otázce a kategorie Vzdělávání a Motivace souvisí se třetí dílčí otázkou.

DVO1: Jaká jsou specifika při práci s touto cílovou skupinou?

Respondent 1 vidí rozdíl v určité genetické výbavě Romů. Podle Respondenta 1 v sobě mají Romové určitou divokost, která je geneticky podmíněna. Dále jako rozdílné vidí i vztahy které Romové navazují. Respondent 2 shledává rozdílné kulturní smýšlení Romů od majoritní společnosti a domnívá, že tyto rozdíly jsou způsobeny etnickou příslušností cílové skupiny. Dále vidí rozdílnost v primárním zaměření na rodinu a komunitu. Respondent 3 vidí odlišnost v potřebách romských dětí v oblasti vzdělávání, které považuje za nevyhovující. Respondent 4 vidí rozdíl v zaměření na život v přítomnosti. Tuto rozdílnost vidí i Respondent 5 spolu s provázaností komunity.

DVO2 a: Jak lze navázat funkční spolupráci?

Respondenti se shodli, že velmi důležitou složku spolupráce s romskou rodinou tvoří komunikace a přístup, který zvolí.

Respondent 1 vidí jako základní věc pro navázání spolupráce vcítění do klienta, a pokud je to možné, seznámení s jeho historií. Dále pak věnování pozornosti jak verbálním, tak i neverbálním projevům komunikace. Respondent 2 vidí jako důležité naslouchání a neodsuzování. Jako funkční metodu vidí také projevení zájmu o dotyčného a srozumitelnou komunikaci. Respondent 3 vidí jako zásadní věnovat dotyčné rodině svůj čas a oboustranný respekt. Respondent 4 se domnívá, že procesu spolupráce nejvíce napomáhá mlčenlivost,

kteřou má sociální pracovník dánou zákonem a stejně jako Respondent 2 vidí jako důležité i uzpůsobení komunikace. Respondent 5 vzhledem ke svým zkušenostem s podvody a tím, že mu klienti někdy lhali, vnímá jako nejzákladnější vzájemnou důvěru. Dále pak trpělivé vysvětlování.

DVO3: Jak lze navázat funkční spolupráci v otázce vzdělávání?

Otázku ohledně vzdělávání značně ovlivnila distanční výuka.

Respondent 1 vnímá tuto spolupráci jako negativní. Podle něho se rodina ve vzdělávání svých dětí neangažuje. Spolupráce v tuto dobu probíhá spíše mezi sociálními pracovníky a učiteli. Spolupráce s dětmi je spojena s distanční výukou. Podle něho děti mají stejnou motivaci se vzdělávat, ale cíle, kterých se snaží dosáhnout, jsou odlišné. Respondent 2 vidí roli rodiny v procesu vzdělávání jako někoho, kdo může dítě motivovat a jít mu příkladem. Respondent 3 se domnívá, že rodina nevidí ve vzdělání svých dětí smysl. Spolupráce s rodiči probíhá prostřednictvím poradenství a s dětmi v podobě pozitivního motivování. Respondent 3 také zmiňuje diskriminaci, se kterou se děti setkávají při hledání zaměstnání. Podle Respondenta 4 záleží na tom, zda rodina má naplněny základní potřeby. Dává do přímé úměry naplnění potřeb a zájem o vzdělávání. S dětmi probíhá spolupráce opět pomocí pozitivní motivace. Dále Respondent 4 udává, že podle něho chybí dětem nějaké vzory z jejich vlastní komunity, že romské děti též chtějí být pyšné na někoho od nich, kdo to někam dotáhl. Respondent 5 je ze všech dotazovaných respondentů neoptimističtější. Ohledně role rodiny ve vzdělávání tvrdí, že hraje hlavní roli, a to jak kladnou, tak zápornou. Spolupráce s rodiči probíhá, většinou jde o pomoc, např. s úkoly. Spolupráci s dětmi teď též ovlivňuje distanční výuka. Jako pozitivní hodnotí motivaci rodin ke vzdělávání. Podle Respondenta 5 nastala u Romů pozitivní změna ohledně přístupu ke vzdělávání. Nyní již vzdělání berou jako nějakou hodnotu.

Hlavní výzkumná otázka 2(2HVO): Jak sociální pracovníci hodnotí tuto spolupráci?

Dílčí výzkumné otázky:

DVO1: Jak na základě svých zkušeností hodnotíte práci s romskou rodinou ?

DVO2: Jak na základě svých zkušeností hodnotíte práci s romskou rodinou v otázce vzdělávání?

První i druhá dílčí otázka se pojí s kategorií Role sociálního pracovníka a mají přesah též do kategorie Vzdělávání.

Respondent 1 hodnotí obě složky spolupráce pozitivně. Respondent 1 uvádí, že v rámci spolupráce se s problémy nesečkává. Respondent 2 též spolupráci v oblasti vzdělávání hodnotí pozitivně. V rámci této spolupráce lze podle něho rodinu pozitivně ovlivňovat. Ohledně spolupráce s romskou rodinou je spíše negativní a již tuto práci vykonávat nechce, protože ta návratnost je malá. Podle Respondenta 3 je spolupráce v rámci vzdělávání náročnější. Z hlediska náročnosti to tedy hodnotí spíše negativně. Na otázku ohledně spolupráce obecně respondent 3 nedokázal odpovědět. Respondent 4 je ohledně spolupráce v oblasti vzdělávání spíše skeptický. On ani jeho klienti v něm nevidí perspektivu vzhledem k předsudkům a diskriminaci ve společnosti. Spolupráci s romskou rodinou vnímá naopak pozitivně a s některými klienty udržuje vztahy nadále. Respondent 5 vnímá spolupráci v rámci vzdělávání z respondentů nejoptimističtější. Vnímá ji velmi pozitivně vzhledem ke změně postoje u Romů, kterou zaznamenal. Naopak spolupráci s rodinou hodnotí negativně vzhledem k procentuální úspěšnosti.

1HVO: Jak probíhá proces spolupráce mezi soc.pracovníky a romskou rodinou?

Respondenti shodně uvedli, že pro dobrý průběh spolupráce je nutný individuální přístup. Mezi další aspekty, které pomáhají v procesu, uvedli funkční komunikaci a respektování a akceptaci odlišností Romů. Zkušenosti respondentů se liší vzhledem k tomu, s jakou rodinou pracovali. Všichni dotázaní respondenti uvedli, že nechtějí paušalizovat všechny Romy, ale mluví pouze o Romech, se kterými se setkali. Respondenti také uvedli, že nejlépe se ke svým klientům dostávají přes někoho, kdo s nimi již má dobrou zkušenost. Dalším způsobem, jak se respondenti ke klientům dostali, bylo v rámci humanitární pomoci. Společným znakem bylo také vnímání důvěry jako klíčového prvku pro spolupráci. Konkrétní podoba důvěry a důraz na to, jak s ní respondenti pracují, se opět liší. Tato skutečnost je podmíněna též pandemickou situací a zaměřením některých pracovníků primárně na vzdělávání dětí.

2HVO: Jak sociální pracovníci hodnotí tuto spolupráci ?

Hodnocení spolupráce jak v obecné rovině, tak v oblasti vzdělávání, se u jednotlivých respondentů liší. Polovina respondentů vnímá spolupráci s romskou rodinou pozitivně a druhá naopak negativně. Jako důvody k negativnímu hodnocení spolupráce respondenti uvádějí nízkou procentuální úspěšnost a návratnost práce. Mezi další důvody patří také podvody a lži, kterých se klienti dopouštějí. Mezi respondenty, kteří hodnotili proces spolupráce pozitivně byly

důvodem dobré vztahy s klienty. U hodnocení spolupráce se opět sociální pracovníci dělí do dvou skupin. První skupina hodnotí spolupráci pozitivně na základě možnosti pozitivní motivace a pozitivního ovlivňování a změny názorů Romů na vzdělávání. Mezi důvody respondentů, kteří hodnotí spolupráci negativně, patří to, že rodina nevidí ve vzdělání smysl nebo nevidí perspektivu. Tento názor s nimi sdílí i někteří respondenti. Dalším důvodem je také to, že spolupráci respondenti považují za náročnější.

Závěr

Práce byla zaměřena na proces spolupráce mezi sociálními pracovníky a romskou rodinou v oblasti vzdělávání. Cílem teoretické části práce bylo popsat a analyzovat sociální práci, romskou komunitu a sociální práci s romskou rodinou. Na tuto část navazovala část praktická. V této části byla též uvedena domněnka : Dá se s romskou rodinou spolupracovat? A to jak na obecné úrovni , tak v oblasti vzdělávání? Výzkumná část se zaměřila na to, jak probíhá proces spolupráce a jak tento proces hodnotí sociální pracovníci. První kapitola práce s názvem Sociální práce představila základní poznatky z oblasti sociální práce.

Kapitola vycházela primárně z publikací Matouška. Druhá kapitola byla věnována romské komunitě. Ve třetí kapitole se předchozí témata spojila. Poslední kapitola pojednává o sociální práci s romskou rodinou. Výzkumná část se pak pomocí kvalitativního výzkumu zabývala otázkou spolupráci sociálních pracovníků s romskou rodinou a jak sociální pracovníci tuto spolupráci hodnotí. Výzkumná část byla uskutečněna pomocí kvalitativní výzkumné metody za pomoci polostrukturovaných rozhovorů s vybraným vzorkem respondentů. Výzkumný vzorek představoval pět sociálních pracovníků s přímou zkušeností s prací s Romy a romskou rodinou .Ve výzkumném vzorku byli zastoupeni muži i ženy různých věkových kategorií. Výzkumný vzorek obsahuje jak sociální pracovníky, kteří pracují pod záštitou církve, tak pracovníky pracující pod záštitou státu. Pořízené rozhovory byly dále kódovány a rozděleny do sedmi kategorií(Komunita, Přístup, Komunikace, Role sociálního pracovníka, Motivace a Mentalita)

Na základě výsledků výzkumné části lze říci, že spolupráce je velmi individuální záležitost a každý respondent ji v něčem vnímá odlišně. Dle všech dotázaných respondentů však proces spolupráce s romskou rodinou navázat lze v obou případech, jak na obecné úrovni, tak v oblasti vzdělávání. Domněnka, že s romskou rodinou nelze navázat spolupráci, se tedy nepotvrdila. Někteří respondenti dokonce uvedli, že je romská rodina požádala o spolupráci sama.

Autorka pokračuje tím, že se zabývá druhou částí domněnky, tedy jakým způsobem se dá s romskou rodinou spolupracovat, a to jak v oblasti vzdělávání, tak v obecné rovině. Dle odpovědí respondentů je pro úspěšnou spolupráci potřeba vzájemná důvěra, respekt a funkční a srozumitelná komunikace. Kromě těchto jmenovaných aspektů spolupráce využívá každý respondent individuální přístup , který vychází z charakteru a potřeb klienta. Co spolupráci brání, je jistá rezignovanost Romů a předsudky a měřítko, se kterými k Romům mnohdy přistupuje majoritní společnost. Co může proces ovlivnit je také situace, ve které se klient nachází. Pokud klient nemá naplněny základní potřeby, je s ním například velmi náročné navázat spolupráci

v rámci vzdělávání. V čem vidí respondenti spolupráci jako náročnou, je procentuální zastoupení, kdy práce má na dotyčnou rodinu trvalý účinek a něco se u nich změní. Pokud jde o spolupráci v oblasti vzdělávání, tam je důležité vysvětlovat a komunikovat s rodiči a motivovat děti. Jako překážku pak respondenti vidí nevyhovující systém a možnou demotivaci v chybějících vzorech.

V hodnocení spolupráce se sociální pracovníci, jak v oblasti spolupráce s romskou rodinou, tak v oblasti vzdělávání, dělí do dvou skupin. Jedna skupina vnímá tuto spolupráci spíše záporně a druhá spíše kladně. Dá se tedy říci, že pozitivní hodnocení je přibližně procentuálně stejné jako hodnocení negativní. Na čem se shodli všichni respondenti je fakt, že práce s Romy není zbytečná a může být i oboustranně prospěšná. Práce může být inspirací pro pracovníky s romskými rodinami, pro pracovníky s Romy. Práce může mít i informativní přínos pro širší veřejnost, zvláště pak v oblasti předsudků ohledně práce s Romy.

Zdroje

Knižní zdroje

- BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*. 1. Praha: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-180-8.
- BECHYŇOVÁ, KONVIČKOVÁ, Věra, Marta. *Sanace rodiny : [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.
- ČÁMSKÝ, Pavel. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. 1. Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0027-7.
- DAVIDOVÁ, Eva. *Cesty Romů - Romano drom 1945-1990*. 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. ISBN 80-7067-533-0.
- ELIHOVÁ, Markéta. *Sociální práce- aktuální otázky*. 1. Pardubice: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0080-4.
- GULOVÁ, Lenka. *Analýza vzdělávacích potřeb romských žáků*. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5342-7. GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce*. 1. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3379-1.
- GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce*. 1. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3379-1.
- HEIDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. Praha: Portál, 2005.
- HRUBEŠ, Jan. *Metodika, Práce s rodinami v sociálně vyloučených lokalitách*. 1. Praha: Úřad vlády ČR – Odbor pro sociální začleňování (Agentura), 2014. ISBN 978-80-7440-093-3.
- CHRÁSTKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.
- KALEJA, Martin. *Romové a škola versus rodiče a žáci*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2011. ISBN 978-80-7368-943-8.
- KELNAROVÁ, MATĚJKOVÁ, Jarmila, Eva. *Psychologie a komunikace pro zdravotnické asistenty - 4. ročník*. 2. Praha: Grada, 2014. ISBN 9788024752037.
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Sociální práce v praxi*. 1. Praha: Portál, 2005. ISBN 807367002X.

- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.
- MÜHLPACHR, Pavel. *Sociální práce*. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3323-1.
- NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. 1. Brno: Marek Zeman, 2001. ISBN 80-903070-0-0.
- PROKOP, Daniel ., *Záleží na bydlení? Vztah nekvalitního bydlení a školních problémů dětí v chudých českých domácnostech*. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2019, vol. 55, iss. 4, p. 445-472.
- ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak*. 1. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5.
- SOTONIAKOVÁ, Eva. *Teorie a metody sociální práce*. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005. ISBN 80-7368-118-8.
- ŠRAJER, MUSIL, Jindřich, Libor. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. 2. České Budějovice: Albert, 2008. ISBN 978-80-7326-145-0.
- ŠVARŤÍČEK, ŠEĐOVÁ, Roman, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-262-0644-6.
- ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat: Učebnice metod sociální praxe*. 2. SLON, 2005. ISBN 978-80-86429-36-6.
- URBAN, David. *Sociální práce s romskými rodinami*. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-457-7.

Internetové zdroje

Aufori. *Učí(se) celá rodina* [online]. Hradec Králové [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <http://www.aufori.cz/co-delame/2-uncategorised/105-uci-se-cela-rodina-2016>

Bezplatná právní poradna. *Nepříznivá sociální situace - co je to, vysvětlení, příklad, informace* [online]. 2018, 13.2.2018 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://www.bezplatnapravniporadna.cz/ruzne/pravnicko-slovník/36717-neprizniva-socialni-situace-co-je-to-vysvetleni-priklad-informace.html>

Člověk v tísní. *EFEKTIVNÍ KOMUNIKACE V INTERKULTURNÍM PROSTŘEDÍ* [online]. Praha [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/media/publications/94/file/1364591535-efektivni-komunikace-v-interkulturnim-prostredi.pdf>

Hatefree. *Cikáni si sami dělají bordel, devastují byty a nic a nikdo je nemůže zastavit* [online]. [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://www.hatefree.cz/hate-free-mapa/studentsky-majales>

Liberecký kraj. *1 Co je to registrace sociálních služeb* [online]. Liberec [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://odbor-socialni.kraj-lbc.cz/page2149/Registrace-socialnich-sluzeb/1-co-je-to-registrace-socialnich-sluzeb>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Statistická ročenka z oblasti a sociálních věcí 2019* [online]. Praha, 2020 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/975025/Statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_socialnich_veci_2019+%281%29.pdf/9da5cc00-7d78-7caa-6bf2-01ecccdeabd7

Parlamentní listy. *Sociální pracovníce z neziskovky hovoří o svých zkušenostech s Romy. Budete překvapeni. A „sluníčkářům“ vzkazuje...* [online]. 2017, 10.07. 2017 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Socialni-pracovnice-z-neziskovky-hovori-o-svych-zkusenostech-s-Romy-Budete-prekvapeni-A-slunickarum-vzkazuje-495425>

Romea. *Průzkum CVVM: Roste počet těch, kteří soužití s Romy vnímají pozitivně. Stále ale výrazně převažuje negativní hodnocení* [online]. 2019, 24.5.2019 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/pruzkum-cvvm-rose-pocet-tech-kteri-souziti-s-romy-vnimaji-pozitivne.stale-ale-vyrazne-prevazuje-negativni-hodnoceni>

Romové v České republice. *Romská rodina* [online]. 2000, 26.02.2000 [cit. 2021-04-09].
Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18387>

Sociotrendy. *Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny s dětmi* [online]. 2015
[cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Typologie-sluzeb-pro-rodiny-s-detmi.pdf>

Studenta. *Romský student komentuje 7 (ne)pravd o Cikánech* [online]. 2009, 19.11.2009 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://www.studenta.cz/romsky-student-komentuje-7-nepravd-o-cikanech/r~st:article:110/>

Tady a teď. *Projekt „Podpora vzdělávání TADY A TEĎ“* [online]. Plzeň [cit. 2021-04-09].
Dostupné z: <http://tadyated.org/projekt-podpora-vzdelavani-tady-a-ted/>

Tevasopo. *Druhy a formy sociálních služeb* [online]. Praha, 2021 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z:

<https://www.tevasopo.cz/?s=druhy+a+formy+soci%C3%A1ln%C3%ADch++slu%C5%BEeb>

Zákony pro lidi: *Zákon o sociálních službách. Zákon č. 108/2006 Sb.* [online]. 2019, 01.07.2019 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108/zneni-20190701?citace=1>

Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2019 [online]. Praha, 2020 [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/Zprava-o-stavu-romske-mensiny-2019.pdf>

Přílohy

Ukázka z rozhovoru s Respondentem 5

1. Liší se podle vás práce s romským klientem od práce s klientem z majoritní společnosti?

Pokud ano, tak čím se podle vás liší?

Tak práce s romskými klienty je jinačí v tom, že ty rodiny jsou většinou součástí nějaké komunity, která je docela úzce propojená, a z toho plyne třeba to, když ta organizace nebo sociální služba začne spolupracovat s jednou rodinou z té komunity a ta rodina získá pozitivní zkušenost, tak potom se stane, že ty další rodiny začnou přicházet do té sociální služby. To je jedna věc. Další věc je to, ať se to někomu líbí nebo ne, tak z mojí zkušenosti asi patnáctiletý je rozdíl v tom, že je tam větší míra podvodů u těch romských rodin. A větší snaha zneužít třeba tu sociální službu. Takže i při popisu těch sociálně negativních situací je potřeba, aby ty sociální pracovníci ověřovali pravdivost toho tvrzení. Protože z té sociální služby může ta rodina získat nějaký profit, ať už materiální nebo i jiný, tak je schopná prostě uvést nepravdivé informace v popisu té své situace, na základě který se ta spolupráce uzavírá a je to prostě potřeba ověřovat. A třetí věc, ta mentalita taková divočejší, že se tomu musí člověk nějak přizpůsobit nebo si na to zvyknout, když ten sociální pracovník není Rom, je třeba Čech, tak musí nějak pochopit tu větší divokost a hlasitost, vulgaritu, a tak. Vlastně se tak musí přizpůsobit, ne že by začal být taky vulgární nebo začal řvát, ale takovou větší míru tolerance musí k tomu mít a porozumět tomu, protože některé ty projevy se musí brát s nějakou nadsázkou, ne úplně doslovně, třeba když ta máma řve na to svoje dítě: já tě zabiju, ty hajzle, vona ho ve skutečnosti má ráda to dítě, tak tohle je třeba pochopit. Speciálně u dětí, tak tam u těch romských dětí si myslím, že je to výraznější v tom, že ten pracovník si musí hlídat tu hranici, protože oni jsou takový přichylný, že nemají takovou tu vazbu, třeba se svým tátou, a ty rodiče s nima třeba nedělají ty různé hry nejezdějí s nima na výlety často, teď už se to jako mění, ale ještě třeba před několika lety žádný ty rodiny nejezdili na dovolenou. Teď už docela jezdějí, ale stejně málo. Takže, když je to dítě v nějaké takové službě, a třeba jezdějí na tábory a tak, tak to dítě to s těma pracovníkama zažije, a právě ten věnovaný čas v bezpečném prostředí, tak to si musí hlídat ten pracovník, aby nenahrazoval něco, aby měl pořádku svoji roli toho sociálního pracovníka. Nenahrazoval nějakého jiného člena rodiny, a tak.

A jsou nějaká specifika při komunikaci ?

No komunikace, tak částečně už jsem to řekl, že je to nějaký typ komunikace. Hlasitější třeba, vulgárnější. A jinak komunikace asi třeba v tom, že když se člověk na něčem s nimi domlouvá, tak je to třeba nedomluvit dva týdny dopředu, protože na to zapomenou, je třeba dva dny dopředu, protože hodně žijou tou přítomností, neviděj moc dopředu, takže když s nima něco pracovník domluví, tak to musí i připomenout.

A jak přizpůsobujete svou komunikaci klientovi?

Musí se člověk přizpůsobit tomu intelektu, ale já znám v romské komunitě i maturanty a vysokoškoláky, je to hodně individuální. Třeba maminky, některý, který mě často hodně překvapěj, když třeba řeknu: paní, potřeboval bych od vás podepsat papír, aby k nám vaše dítě mohlo chodit. Ale já prostě nechápu, co po mě chcete, já zas nechápal, jak to může nechápat. Tak jako se to někdy stane, tak to musím ještě víc zjednodušit nebo to říct někomu jinému z rodiny, kterej to pochopí, a tak.